

DE BAROK SINT-PIETERSKERK TE GENT

door

Architect-Dr. R.A.C. VAN DRIESSCHE

Inleiding

Over geen enkele barokkerk in ons land werden ooit zoveel uiteenlopende hypotesen in verband met haar ontstaan en haar auteur vooropgezet als over deze van Sint-Pieters te Gent.

Volgens Dom Malingié secretaris van abt Gudwalus Sieger (1760-1789), werd het ontwerp circa 1624 gemaakt te Rome door bemiddeling van de Pieterling Cornelius van Lummen van Marcke ¹.

In 1781 schrijft abt Gudwalus aan Ph. Baert dat ook hij meent dat het plan te Rome is gemaakt. Ofschoon de koepel pas 55 jaar geleden werd voltooid, voegt de prelaat eraan toe, komt het als onverklaarbaar voor, geen enkel bouwplan te ontdekken ². Zonder enig bewijs schrijft Baert de kerk — met uitzondering van het koor — toe aan Francaert ³.

Het probleem van de ontwerper komt ook aan bod in het merkwaardig hekeldicht dat Dom Cornelius opstelde toen de Hertog van Gloucester in 1782 de abdij bezocht.

Ook in de 19e eeuw werden de historici het over dit probleem alles behalve eens, Ch. Diericx dacht dat de Gentenaar J. Matthijs het ontwerp had opgemaakt ⁴. Goetghebuer hield het bij de beroemde Utrechenaar J. van Santen, architect van de Pausen Paulus V en Gregorius XV, en tevens stadsgenoot van abt Arsenius van Schayck.

Volgens Goetghebuer werden én de drie beuken én de toren gebouwd rond het einde van de XVIe eeuw; aan de voorkerk werd begonnen in 1629 en deze werd voltooid in 1719 door architect Matthijs ⁵. Nadien werden deze hypotesen door Schayes volledig onderschreven ⁶.

Een tamelijk grondig onderzoek werd pas aangevat door E. de Busscher. Hij verwierp o.m. de stellingen van Baert, Pisson, Diericx, Voisin, Steyaert, van der Meersch, le Mayeur en de gebroeders Immerzeel, die steunend op de opinie van abt Sieger, ofwel het ontwerp toeschrijven aan van Santen,

(1) E. Malingié, *Le livre des jours* (13 augustus 1779-1793), Universiteitsbibliotheek Gent, hs. B.G. 11201, D.I., p. 47, d. 80.

(2) Ed. de Busscher, *Notice sur l'Abbaye de St Pierre à Gand*, 1847, p. 10; d. 73.

(3) Ph. Baert, *Mémoires sur les sculpteurs et les architectes belges*, uitgegeven door Reiffenberg, Brussel, 1848, D. II, Gent, 1814, p. 348.

(4) Ch. Diericx, *Mémoires sur la ville de Gand*, D.II, Gent, 1814, p. 348, G. Celis, *De gebouwen van de Sint-Pietersabdij een hekeldicht in 1777*, in: B.G.O.G., Gent 1919; d. 78, 80.

(5) P.J. Goetghebuer, *Choix des monuments*, enz. Gent, 1827, pp. 38-39.

(6) A.G.B. Schayes, *Histoire de l'Architecture en Belgique*, D.II, Antwerpen, 1850, p. 187.

ofwel aan Francaert of Matthijs. Tot nader bewijs besloot de Busscher dat hier diende gedacht te worden aan een Italiaans-geschoold architect. Ook de bewering van Kervijn de Volkaersbeke en van de kroniek Wijts, als zou de romaans-gotische kerk in 1718 slechts verbouwd zijn geweest vindt in zijn ogen geen genade ⁷.

In een flink gedocumenteerde studie leverde A. van Lokeren dan het bewijs dat het ontwerp werd opgemaakt door de befaamde Jezuïetenarchitect Pieter Huyskens. Tevens spoorde van Lokeren de datum op van de plechtige eerste steenlegging ⁸. Waldack zal zich direct bij deze opinie aansluiten ⁹. In zijn werk van 1869 komt E. de Busscher op deze netelige vraag terug, om in Huyskens hooguit de leider van de werken te erkennen ¹⁰.

De vraag naar de rol die Dom Cornelius tijdens zijn verblijf te Rome (1622, 1624-25) speelde bij het ontstaan van het ontwerp, werd door Vaerenbergh op de korrel genomen en als niet gefundeerd verworpen ¹¹.

Vrij spoedig brak echter de reactie los tegen de bevindingen als zou Huyskens het ontwerp van de Gentse Sint-Pieterskerk hebben opgemaakt. Schoy stelde van Santen voorop ¹²; Gurlitt hield het bij het duo van Santen en Matthijs en durfde zelfs stellen dat het overwegend gedeelte van de barokkerk slechts de ombouw was van de romaans-gotische ¹³. P. Claeys wist te vertellen dat de naam van de auteur onbekend was en dat het gebouw 15 miljoen Romeinse ducaten had gekost ¹⁴.

Bij Prof. L. Cloquet en E. Michel duikt dan terug het taaie van Santen-Francaert-thema op ¹⁵.

Braun, Wackernagel, Donnet, Fris, Platenga en Poncelet houden het evenwel bij Huyskens ¹⁶.

Steunend op zgn. stijlcritische argumenten zal Deruelle zowel de aanvangsdatum van de grote bouwcampagne als Huyskens als architect verwerpen ¹⁷.

In zijn artikel over de St-Pietersabdij sluit Ph. Schmitz aan bij van

(7) Kervijn de Volkaersbeke, *Les Eglises de Gand*, D.II, Gent, 1857, p. 221.

(8) A. van Lokeren, artikel in *M.S.H.*, Gent, 1864, pp. 385-386.

(9) C.F. Waldack, *Historia Provinciae Flandro-Belgicae*, Gent-Brussel, 1867, p. 9.

(10) E. de Busscher, *l'Abbaye de St Pierre à Gand*, Gent, 1869, pp. 57-73.

(11) E. Vaerenbergh, *Pièces concernant Lummencœus à Marca moine de l'Abbaye de St-Pierre, 1615-1628*, in *M.S.H.*, Gent, 1878.

(12) A. Schoy, *Histoire de l'influence italienne sur l'architecture dans les Pays-Bas*, Brussel 1879, p. 268.

(13) C. Gurlitt, *Geschichte des Barockstiles*, D.II, Berlijn 1887, pp. 19-19, 32-33; H. Hijmans, *Berümte Kunststätten*, Gent und Tournai, Leipzig-Berlijn, 1902, p. 63.

(14) P. Claeys, *Monuments de Gand*, Gent, 1904, p. 233.

(15) L. Cloquet, *l'Eglise Notre Dame St-Pierre*, in: *I.A.G.*, D.I, Gent, p. 365; E. Michel, *Abbayes et Monastères de Belgique*, Brussel, 1923, p. 125.

(16) J. Braun, *Die belgischen Jesuitenkirchen*, Freiburg 1907, pp. 109-111; M. Wackernagel, *Die Baukunst des 17. und 18. Jahrhunderts in den germanischen Ländern*, Berlijn, p. 97; F. Donnet, *l'Architecture des Jésuites à Anvers*, in: *B.C.R. d'art et d'archéologie*, D.XLIX, Brussel, 1910, p. 30; V. Fris, *Histoire de Gand*, Gent, 1913, p. 196; J.H. Plantenga, *l'architecture religieuse du Brabant au XVIIe siècle*, den Haag 1926, p. 127; A. Poncelet, *La Compagnie de Jésus en Belgique* D.II, 1907, pp. 455-583.

(17) M. Deruelle, *De St-Pietersabdij te Gent*, Gent, 1933, p. 39.

Lokeren¹⁸; terwijl Prof. Leurs blijft geloven dat Huyssens bij de bouw geholpen werd door een meester die meer met de Italiaanse barok vertrouwd was¹⁹.

P. Verhaegen zal in dit debat geen partij kiezen, terwijl F. Vermeulen pro Huyssens ingesteld is. Weliswaar schrijft ook Abbé Thibaut de Maisières het ontwerp toe aan Huyssens, maar hij vergist zich grondig, waar hij over voorgevel en koepel vaststelt: „On y sent le style plus froid du XVIIIe siècle”²⁰.

Huyssens werd als metselaarszoon geboren te Brugge op 22 februari 1577. Op 20-jarige leeftijd trad hij, als lekebroeder, in de Jezuïetenorde. We vinden hem het eerst te Doornik en later, in 1598 te Douai. Nog hetzelfde jaar werd hij verplaatst naar Maastricht waar hij gedurende 15 jaar verbleef. Daar kwam dan ook — tussen 1606 en 1614 — zijn eerste werk tot stand, nl. de kerk der Jezuïeten, thans als schouwburg ingericht.

De registers van het professiehuis te Antwerpen betitelen hem in 1613 als „Architectus”. Zijn overplaatsing naar Antwerpen is best in verband te brengen met de toen (1615-21) in aanbouw zijnde St.-Carolus Barromeuskerk. Nog was deze kerk niet voltooid of de orde belastte Huyssens met de ontwerpen van de kerken te Namen en te Brugge. Ofschoon kortstondig was hij dan ook architect van de provincie „Flandro-Belgicae”. Vittelleschi, generaal van de orde, verbiedt hem, in 1623, de uitoefening van de bouwkunst. Wellicht was de buitensporige weelderigheid van zijn kerken hiervan de oorzaak. Deze sanctie werd spoedig opgeheven en wel door tussenkomst van de Infante Isabella. Zij had reeds Cobergher in haar dienst genomen, en nu belastte ze Huyssens met het bouwen van een kapel bij haar paleis te Brussel. Zo belandde Huyssens in de herfst van 1626 te Rome om daar het nodige marmer voor die kapel te kopen. Hij keerde terug in de winter van 1627-28.

Voordien werd Huyssens in 1623 door de Gentse bisschop Triest aangesteld als architect van het nieuw bisschoppelijk Seminarie, waarvan de eerste steen gelegd werd op 20 april 1624 en waarvan de werken op 27 maart 1625 afgebouwd waren. Het grootste deel van dit gebouw is bewaard en vormt thans de hoek van de Biezekapelstraat. De Zusters van Liefde hebben er hun lagere school „klein Sint-Bavo” in ondergebracht. In dit enig gekend profaan bouwwerk van Huyssens komt stijlverwantschap voor met de Gentse Berg van Barmhartigheid oeuvre van Wenzel Cobergher²¹. Huyssens overleed in het klooster van zijn geboortestad op 6 juni

(18) Ph. Schmitz, artikel „Blandin” in: Mgr. Baudrillart, Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique, D.IX, 1937, p. 127.

(19) C. Leurs, G.V.K., D.II, Antwerpen, z.d., p. 86.

(20) P. Verhaegen, Les églises de Gand, D.II, Antwerpen, 1938, p. 46; F. Vermeulen, Handboek tot de geschiedenis der Nederlandse Bouwkunst; D.II, 's Gravenhage, 1941, pp. 45, 383; Thibaut de Maizières, l'Architecture religieuse à l'époque de Rubens, Brussel, 1943, afb. 13.

(21) J. Rogiers, Het Bisschoppelijk Seminarie te Gent (1569-1623), in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, Gent 1973, D.XVII, pp. 115-116.

1637²².

Bij de plechtige steenlegging van de barokke kerk van St-Pieters door bisschop Triest, brachten de studenten van het Gentse S.J.-College een huldegedicht waarin ze in hoogdravende termen de luister van de abdijs en van Abt Arsenius bezongen; maar aan de auteur van het ontwerp werd geen gebenedijd woord verspild²³.

De rekeningen van 1629, waar deze plechtigheid werd in opgenomen vermelden evenwel op hetzelfde folio als de Gentse bisschop, Huyskens als „ingenieur van 't gebou van de nieuwe keercke”²⁴.

Toen de werken reeds in volle gang waren kreeg Huyskens plotseling op 4 juni 1633 — formeel verbod van het „Describere et dirigere” van een kerk die niet tot de Jezuïetenorde behoorde. Gezien „Describere” betekent het opstellen van plans, kan dit verbod in betrekking worden gebracht met de Gentse St-Pieterskerk.

Wat nu met de betaling van 47 lb. 6 sch. 8 gr., o.m. voor het „maecken van de nieuwe keercke”? Dit, door de abdijs aan Huyskens uitgekeerde bedrag dekt o.i. het honorarium voor het maken van het ontwerp.

Alleen Huyskens voert in de rekeningen de titel van ingenieur, wat o.i. als „inventor” en/of ontwerper mag geïnterpreteerd worden.

Stippen wij hier terloops aan, dat na het bovenaangehaald verbod, de naam Huyskens uit de rekeningen verdwijnt. Nochtans schonk abt G. Rijm hem, ingevolge zijn brief van 8 mei 1635, 100 pond om aan de Brusselaar Baes een steenleverantie te betalen, nodig bij de bouw van de O.L. Vrouwekapel in de Sint-Walburgiskerk te Brugge²⁵.

Lekebroeders speelden tot het einde van het Oud Regime niet zelden een belangrijke rol in hun orde. Broeder Jan en Pieter Poulé zetten aan de Jezuïetenkerk te Brugge het werk van Huyskens voort²⁶. Frater Gilbert van Sinnicq (1627-1660) ontwierp de Norbertijnerkerk van Grimbergen. Te Zele was in 1699 „Broeder Jan Vrijels, Augustin ende ingenieur van het werck dezer kercke”²⁷.

Rond 1636 graveerde Henri Hondius jr. voor de „Flandria Illustrata” een groot plan van Gent. Kerken en kloosters zijn daarop nauwkeurig afgebeeld. zo ook de St-Pieterskerk (afb. 1) en dit zoals ze in 1722 voltrokken werd²⁸. Goetghebuer, de Busscher en Deruelle slaan de nagel op de kop wanneer ze stellen dat Hondius naar een bestaand model moet gewerkt hebben. Inderdaad, in de rekeningen van 1640 komt volgende tekst voor:

(22) R. van Driessche, Pieter Huyskens, in: Nationaal Biografisch Woordenboek, Brussel, 1966, D.II, pp. 357-359; H. de Smet, Petrus Huyskens, zijn leven, zijn werken, de Sinte Walburgiskerk te Brugge, niet gepubliceerde studie, 1977, p. 3.

(23) C.G., L. van Schoone en P. Boele, Amplissimo et Reverendo Admodum Domino D. Joachimo A. Schaick ad S. Petri in Monte Blandinio Abbati..., Gent, J. van der Kerchove, 1629, p. 7.

(24) d. 2⁵, 2⁶, 2⁷; 3⁹, 4¹, 5¹.

(25) J.H. Plantenga, o.c., p. 94; d. 7.

(26) E. Valvekens, in: R. van Roosbroeck, Geschiedenis van Vlaanderen, D.V, Brussel, 1940, pp. 340-345; cfr. E. de Moreau, o.c., p. 42.

(27) F. de Potter en J. Broeckaert, Geschiedenis van de Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen, D.III, 1893, pp. 61-62; F. Michem, Zele en zijn geschiedenis, Antwerpen-Brussel-Amsterdam, 1957, pp. 12-14.

(28) B. Fris, Plans de Gand, Gent, 1920, pp. 34-35.

„twee nyen sluetels om de camer daer de modelle van de neyen keercke staat...”²⁹. Het is niet uitgesloten dat Huysens zelf dit model maakte, of dat het naar zijn ontwerp werd uitgevoerd.

Maquettes bestonden o.m. van de stadhuizen van Antwerpen en Amsterdam, van de St-Michielskerk en van deze van O.L.-Vrouw van Goeden Bijstand te Brussel. Zij concretiseerden het ontwerp waarvan de uitvoering soms vele decennia in beslag nam en waarvan de papieren modellen door veelvuldig gebruik niet bestand waren tegen de tijd. Trouwens niet altijd waren de architecten bij de uitvoering van hun plans onmiddellijk betrokken. Kenschetsend in dit verband is wel de kerk te Scherpenheuvel. Gebouwd naar het ontwerp van W. Cobergher, werd de leiding van de werken, bij patent van 28 april 1607, toevertrouwd aan Henri Meerte.

Lange tijd dacht men dat de plans van sommige van onze barokkerken te Rome waren ontworpen. Johannes David, abt van Ninove zou het zijne in 1628 uit Rome hebben meegebracht. Voor de St-Pieterskerk te Gent werd zoals hoger aangestipt, verwezen naar Cornelius van Lummen³⁰.

Om de haverklap werd verwezen naar St-Pieters ofwel naar de Gésu te Rome. Alhoewel de ontwerpen van de Jezuïetenkerken voorafgaandelijk aan de goedkeuring van het Generaalat onderworpen waren ontstonden deze van o.m. St-Carolus Borromeus te Antwerpen en van de Jezuïetenkerk te Brussel in het land zelf³¹.

In dit verband mag niet uit het oog worden verloren dat reeds in 1539 Pieter Coecke van Aalst een vertaling bezorgde van „de Generale regelen der Architectuur door Sebastiani Serly”. Om de invloed, die van dit werk uitging, beter te illustreren citeren wij de oudst gekende barokkerken van W. Cobergher, nl. de bedevaartkerk te Scherpenheuvel en de Augustijnenkerk te Antwerpen³².

Thibaut de Maizières merkt terzake zeer gevat op: „*La réputation de St-Pierre de Rome et plus encore peut-être celle du Gésu imposait à chacun des ambitions nouvelles... Il est vrai que l'architecte, alors comme toujours, n'était pas un homme indépendant, mais un artiste dont les projets devraient être agréés par un client*”³³.

François Dotreni³⁴, oppermeester steenhouwer, de Antwerpse meester-metselaars Sanders, Porret en Smits, namen vanaf 1629 een groot aandeel in de uitvoering van de werken³⁵.

Vermoedelijk leerde Huysens deze meesters kennen bij het bouwen van

(29) P.J. Goetghebuer, o.c., p. 39; E. de Busscher, o.c., p. 59; M. Deruelle, o.c., p. 38; d. 10.

(30) J. Plantenga, o.c., pp. 215, 297, 308; F. Courtois, L'ancienne église des Jésuites de Namur, in: Annales de la Société Archéologique de Namur, D.XLII, Namen, 1938, p. 11; Thibaut de Maizières, o.c., pp. 14-15, 32.

(31) J. Braun, o.c., p. 152; Thibaut de Maizières, o.c., pp. 16, 26.

(32) J.H. Plantenga, o.c. p. 34; cfr. Thibaut de Maizières, o.c., p. 11.

(33) Thibaut de Maizières, o.c., pp. 10-11, 15.

(34) François Dotreni komt pas in 1634 te Gent in het ambt van de steenhouwers voor als „Cooper”, in 1646 als suppoost; op 28 februari 1657 was hij mede-ondertekenaar van het document-reglement van het gilde der schilders, beeldhouwers, enz.; cfr. V. van der Haegen, La corporation des Peintres et des Sculpteurs de Gand, Brussel, 1905, pp. 39, 46, 247; cfr. E. de Busscher, o.c. p. 73.

zijn kerken te Namen en te Antwerpen en lokte hij hen door toedoen van abt van Schayck naar Gent. Zo, Gerard Spillebaut en Lieven Plumion, die eveneens beiden voor de abdij werkten ³⁶.

Hier dient tevens aangestipt dat de „praefectus fabricae templi” de volledige administratie van de werken beheerde. In deze functie speelde proost Paulus Vilain, sinds 1629, een belangrijke rol en smaakte Dom August Coppens het geluk de voltooiing van de kerk te mogen beleven.

BOUWGESCHIEDENIS

Er waren reeds zeven jaren verlopen toen Abt Lambert Hubeert op 24 september 1584 uit Harnes te Gent terugkeerde en men op 1 oktober opnieuw het feest van Sint-Bavo vierde. Samen met al de andere kerken en kloosters, door de Iconoclasten verwoest en onteerd, wijdde de aartsbisschop van Mechelen de St-Baafskerk opnieuw in. Gezien de lamentabele toestand van de gebouwen, kon deze plechtigheid in de St-Pieterskerk echter niet doorgaan ³⁷.

Aan de hand van het verzoek van 1579 en van de specificatie van 1590 staat vast dat de kerk deerlijk werd toetgetakeld. De Gentse schepenen namen evenwel met de waarheid een loopje wanneer ze, in 1592, attesteerden dat de kerk tot de grond was afgebroken en weggehaald werd.

Het is inderdaad zo dat prelaat Lambert Hubeert — overleden op 5 november 1595 — nog voor het O.L.-Vrouwaltaar in de oude kerk werd begraven ³⁸. Zijn opvolger Vrancx liet, op 19 januari 1600, de gebeenten van Isabella van Oostenrijk — gemalin van de Deense koning Christiaan II en zuster van keizer Karel — en van haar zoon Jan naar de barokkerk overbrengen ⁴⁰.

Zeker gebeurde de afbraak van de oude kerk niet voor 1627, want allerlei restauraties werden nog in de loop van 1613-27 uitgevoerd aan de kapellen en het koor ⁴¹.

Doch vanaf 1627 werd een intense bouwactiviteit ontplooid en verschaften de rekeningen ons in dit verband belangrijke gegevens. Voor het eerst treft men nu als hoofding aan: *Anderen vuytgeef ende betalinghe ghedaen ter cause van het maecken van de nieuwe keercke*. Er werd begonnen aan de O.L.-Vrouwkapel staande op de oude fundamenten; bouwhutten voor beeld- en steenhouwers werden opgericht; bruggen gelegd ten gerieve van de metselaars en allerlei heftoestellen in gebruik genomen. De grote bouwcampagne van de barokkerk is aangevat!

(36) Lieven Plumion en zijn zoon Lieven komen in het ambt der metselaars voor, van 1583 af en 1604; cfr. V. van der Haegen, o.c., pp. 20, 23, 26, 28, 213; Thibaut de Maizières, o.c., p. 15.

(37) E. de Busscher, o.c., pp. 64-65.

(39) A. van Lokeren, o.c., D.II, pp. 431, 450, 454; R. van Driessche, *De voormalige romaans-gotische Sint-Pietersabdijkerk te Gent*, in: H.M.G.O.G., Gent, 1978, pp. 9-10.

(40) E. Malingié, o.c., D.I, p. 69; E. de Busscher, o.c., pp. 64-65; J. Fr. Willems, *Isabella van Oostenrijk*, in: Belgisch Museum, 1838, pp. 234-35.

(41) R. van Driessche, o.c., l.c.; d. 1.

De Gentse bisschop Mgr. Triest legde op 14 april 1629 „solemniter“ de eerste steen. Speciaal daartoe door J. Cocx gebeiteld droeg hij volgende inscriptie:

„Non, quod forte putatis, ille primus,
quem manus dedit annulata terrae:
Sed primum lapidem volo vocari,
Quem natura dedit subesse montem.
Quant hic res agitur, solum atque coelum,
Primus mons, lapis est, Deus que jactor”.⁴⁶

Gedenkpenningen werden als herinnering aan dit feit door Hans Jorissen, Duits edelsmid te Antwerpen, geslagen in goud, zilver en koper. Op de rectozijde vertonen ze de beeldenaar van de H. Petrus omgeven met volgend inschrift: „Super hanc Petram Aedificabo Ecclesiam Meam”, en op de verso-zijde de westgevel van de nieuwe kerk, voorzien van het inschrift: „Joachim Arsenius abb. St. Petri Juxta Gand, in monte Bland”.

Van deze penningen ontving de bisschop een gouden exemplaar terwijl alle werklieden zich mochten verheugen op een extra tractement⁴⁷.

Behalve uit onze eigen gewesten werden o.m. ook materialen aangeschaft te Duinkerke, Valenciennes en Armentières. Onder de steenleveranciers worden o.m. aangetroffen Pieter Huysens zelf en François Dotreni⁴⁸.

Het grondplan van de kerk werd ineens volledig aangezet, want na de 4 metingen, circa 1629 gedaan door meester Lieven van Thuyne, ontvingen de Antwerpse meester-metselaars Pieter Sanders, Joos Porret en Pieter Smits, betaling voor het werk vanaf 't fundament tot op 6 voet hoogte. Toen werden door beeldsnijder J. Cocx ook de twee marmeren portalen opgericht die de kooromgang van de benedenkerk scheidten.

Gedurende 1631-36 vorderden de werken zo snel dat de muren van de O.L.-Vrouwkapel met stro konden worden afgedekt en de benedenkerk gedeeltelijk bevoerd. Zoals blijkt uit de rekening van J. Cox bereikten de pijlers alsdan de hoogte van de beeldnissen⁴⁹.

Zonder verpozen werd verder gewerkt. Uit de rekeningen is gekend dat de prior, samen met de heer Antheunis, op 11 januari 1640 naar Antwerpen en Brussel reisden om geld te lichten ter betaling van de werken. Op 19 maart 1647 kreeg de abt toelating om 676 p. lb. gr. wisselgeld te lichten om een gedeelte van het loodwerk te betalen⁵⁰.

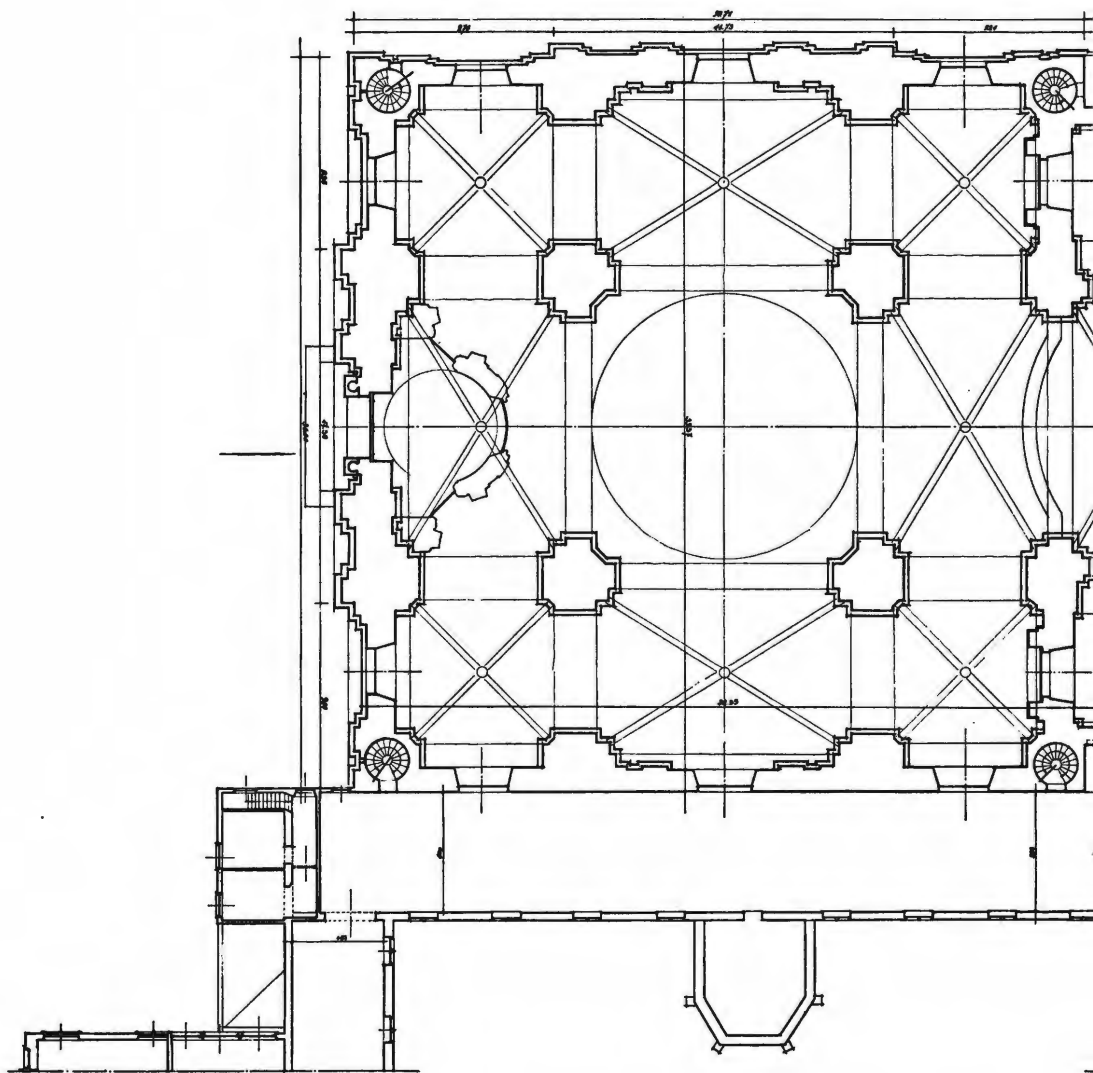
(46) G.G. en L. van Schoone en P. Boels, *Amplissimo et Reverende Admodum Domino D. Joachimo Arsenio A. Schaick, ad S. Petri in Monte Blandino abbati Meritissimo Primati Flandriae, principi de Camphin, Comiti de Harne, ec. D.D. Petro et Paulo eodem instauranti Faman Immortalem, Gent, J. Van den Kerckhove 1629*, p. 7; R. van Driessche, *Bouwgeschiedenis der Barokke St-Pietersabdijkerk te Gent*, in: *Hand. van het 6de Congres voor Algemene Kunstgeschiedenis, Gent 1942*, pp. 67-90; d. 21¹⁻³.

(47) d. 21¹⁻⁴.

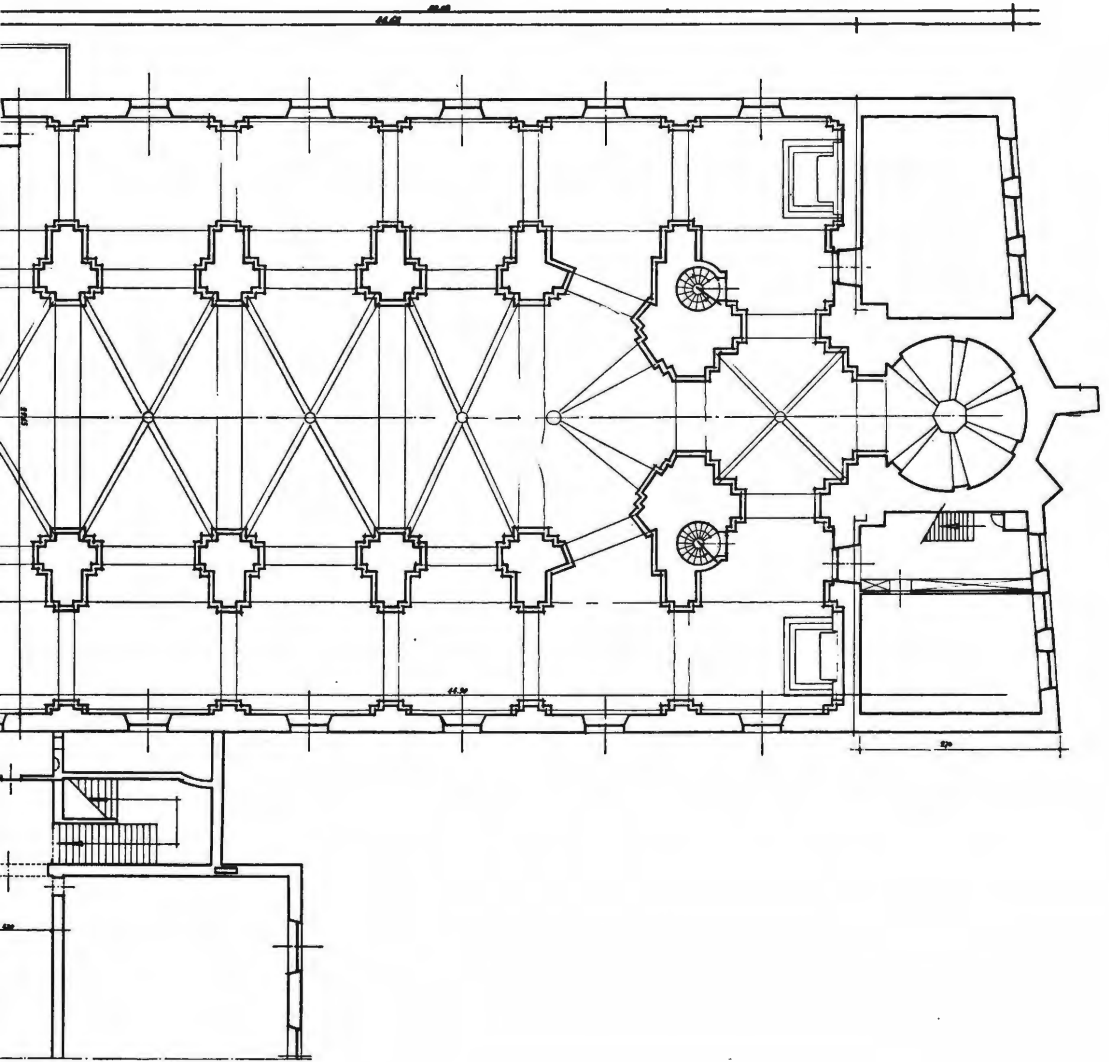
(48) d. 211-12, 32-9, 41-4, 51-3, 61-16, 81-13, 111-3, 12, 14, 17, 18, 39, 411-3, 43, 49, 511-3.

(49) d. 210, 22-24, 616.

(50) d. 83, 26.

Afb. 2 — Grondplan van de O.L.Vrouw - Sint-Pieterskerk
naar architect Dr. R. van Driessche

Op 30 december 1641 waren voltooid: de twee gewelven met hun elf onderscheiden bogen en beide vouten onder de sacristijen samen met het verdikken van hun zijmuren ⁵¹.

Op 16 oktober 1643 kocht Dom Stalins te Antwerpen en te Brussel natuursteen, die o.m. nodig was tot het bouwen van de toren die uitgevoerd werd door Lieven Vergracht en waarvan de kroonlijsten gelegd werden door Frans Dotreni ⁵².

Belangrijke stap in de bouwcampagne was het jaar 1644, want toen werden afgebouwd: het koor, de toren, twee trapkokers, beide gewelven van de voorkerk, de drie eindmuren alsmede de O.L.Vrouwkapel ⁵³. De gewelven waren af in 1648-49.

Bij contract van 14 januari 1649 aanvaardden Porret en van de Walle de werken die uit te voeren waren aan de zijmuren en aan het koor. Servaas Manillius beitelde de kapitelen van het kerkportaal ⁵⁴.

Met het overbrengen op 23 maart 1651, van de relikwieën van de oude naar de nieuwe kerk gaat het in gebruik nemen van het koor gepaard ⁵⁵.

Na deze bouwactiviteit volgde een kalmere periode. Alleen in 1679 noteren de rekeningen een omvangrijke levering natuursteen, en is er o.m. sprake over het plaatsen van het torenuurwerk (1681) en de vernieuwing van de torenhelm (1690). Deze werken kunnen best genoodzaak zijn geweest door het inslaan van de bliksem in de toren (1675). Volgt nog in 1688-92 het schilderen van een torenbanier ⁵⁶.

De afbouw in het eerste kwart van de 18de eeuw, van de benedenkerk, koepel en voorgevel, betekende de laatste fase van dit bouwwerk, dat honderd jaar vroeger was geconcipeerd. Deze werken werden in 1715 ingezet met de aankoop van enkele partijen Bentheimer en Engelse steen. Op 5 juni 1716 werd het groot gevelvenster geplaatst.

Meester Jac. Collin maakte, op 11 februari 1717, het houten koepelmodel. Bij acte — op 5 april 1717 voor notaris Jac. Servranx verleden — verklaarden de ondernemers Pieter en Gillis Hertschap, Pieter van de Vijvere en Jac. van der Cruyssen dat de nog uit te voeren werken aan de kerk, zeker 100.000 gulden zouden overtreffen.

De kroonlijst van de westgevel, in kalkzandsteen, was zeker geplaatst op 28 september en de gootlijsten in de maand daaropvolgend.

Grote steenblokken bleven evenwel de toegang tot het voorportaal hinderen. In een brief van 2 oktober 1717 verzocht de Markies de Prié, abt Emiliaan Cruycke aan deze toestand te verhelpen opdat de investituur van Karel VI als graaf van Vlaanderen normaal zou kunnen verlopen ⁵⁷.

Om de totale afbouw te bespoedigen nam de abdij gedurende 1717-19 leningen op bij Jhr. J.A. de Coninck, A. van der Meersch, N. le Roy, D. van der Fonteyne en de baron van Kieseghem.

(51) d. 12.

(52) d. 131-7.

(53) d. 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27.

(54) d. 28, 29¹⁻².

(55) d. 30, 31.

(56) d. 32, 41^s, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48.

(57) d. 41¹⁻³, 42-48.

Onafgebroken komen nu in de rekeningen bedragen voor die er op wijzen dat de werken hun einde naderen. Wagenvrachten gezaagd hout, eventueel aan de koepel gebruikt, werden nog in 1717-18 uit Geraardsbergen aan-gevoerd.

Zeker is, dat het inwendige van de koepel op 2 mei 1722 klaar kwam, terwijl het uitwendige reeds in 1720 was gereed gekomen. De bevoering bestaande o.a. uit witte steen van Onkerzele werd in 1722 gelegd.

Dom August Coppens, „Magister Fabricae”, deelde op 21 februari 1722 fooien uit aan al de meesters en bazen die aan de kerk werkten. Op 18 en 25 maart knapte men vlug nog enkele bijkomstigheden op aan sommige vensters.

Op 1 juni 1722 werd door al de werklieden „Verloren maandag” gevierd en de 25 juli daaropvolgend werden de wapens van de abdij geplaatst aan het uiteinde boven het altaar. Drie dagen later noteerden de rekeningen dit klein maar eerbiedwaardig gebruik dat Dom Coppens te beurt viel bij het betreden van de kerk: „aan de witters al mij schoenen vaegende, ende aan de metsers en knaepen en alle andere wercklieden mij veel geluks wenschende met de kercke als alles gedaen synde”. De dag daaropvolgend werd de kerk met groot ceremonieel opengesteld ⁵⁸.

Om de abdijkerk en de aanpalende O.L.-Vrouwkerk tegen inbraak en uitwerpen van glasramen te beveiligen, werd in 1724 een monumentaal hekwerk gebouwd, waarvan de pilasters bekroond waren met arduinen vazen gekapt door Jan Lis, L. van Helderberg en N. Paternootte ⁵⁹.

Later komen in de rekening nog belangrijke bouwposten voor, o.a. het leggen van de marmeren vloer in het koor. Naar onze mening zijn de andere uitgaven in verband met onderhoudswerken: o.m. die van 1751 aan de kroonlijsten, de vensters en de trappen; het verhogen van de toren in 1771, het herstellen van het gewelf van de O.L.-Vrouwkapel en allerlei witselwerk ⁶⁰. Derhalve mag de bouwgeschiedenis van de barokkerk dan ook in 1722 als afgesloten beschouwd worden.

DE PAROCHIEKERK

Na de opheffing van de kloosterorden, bij wet van 1 september 1790, werden de monumentale afsluitingen tussen de abdij en de O.L.-Vrouwkerk in 1796 afgebroken ⁶¹.

Ook de abdijkerk werd ernstig met afbraak bedreigd. Dank zij het krachtdadig ingrijpen van Ch. van Hulthem en B. Coppens, kon zij bij de besluiten van 3 Fructidor en 8 Thermidor van het jaar VI (1798) tot departementaal museum worden ingericht. De opening ging door op 22 november 1802. Ten einde vrije circulatie mogelijk te maken, brak men in

(58) d. 49, 50¹⁻⁸, 51¹⁻³, 52¹⁻⁸, 53, 54¹⁻³, 55-57, 58⁵⁻¹, 59.

(59) d. 60, 61¹⁻², 63, 64¹⁻², 65, 66, 68¹⁻³, 69, 71, 78, 79.

(60) d. 62, 67, 70, 72, 74-76.

(61) Ch. Piot, Rapport à Mr le Ministre de l'Intérieur sur les tableaux enlevés à la Belgique et restitués en 1815, Brussel; 1876, pp. 183-186; d. 82.

1803 de muren af waartegen het koorgestoelte aanleunde ⁶².

Ingevolge het concordaat (15 juli 1801) werd de kerk aan de katholieke eredienst teruggeschonken, zodat het museum nog slechts over de benedenerk mocht beschikken. Dit duurde tot in 1809 wanneer het museum verhuisde naar de lokalen van de Academie voor Schone Kunsten.

In 1808 verzaakte de derde cohorte van het erelegioen definitief aan de abdij als hoofdzetel. Omdat zij behoorde tot het paleis van de cohorte zou de kerk eveneens worden gesloopt. De gemeenteraad, in hoogdringende zitting vergaderd, richtte een verzoekschrift tot de keizer met het doel de abdij te mogen aankopen. Bij decreet van 13 januari werd dit verzoek ingewilligd ⁶³, zodat ook de benedenerk — tot hooimagazijn ingericht — voor de eredienst vrij kwam ⁶⁴.

DE RESTAURATIES

Gedurende de volgende decennia onderging de kerk nog enkele herstellingen. Na afbraak in 1811 van de prelatuur en van een gedeelte van de ambtsgebouwen werd het St-Pietersplein genivelleerd. De vier treden aan het hoofdportaal werden weggebroken en het plein zelf opgehoogd. Van de toren verkocht men het gebinte en het ijzerwerk.

In 1860 bleken dringende restauraties aan de kerk nodig, waarvan het ontwerp werd opgemaakt door architect E. de Perre-Montigny en die geraamd werden op fr. 17.145,57. Om de westgevel doelmatiger te kunnen herstellen werd in 1875 een steiger opgericht. De Koninklijke Commissie van Monumenten en Landschappen verleende pas in 1877 een gunstig advies nopens de geplande werken. Ditzelfde jaar bracht bouwkundige B. Lion een verslag uit over de bouwvalligheid van de inwendige kroonlijsten.

De aanbesteding greep dan uiteindelijk nog vóór 23 maart 1878 plaats, met als laagste inschrijving fr. 69.369,79 ingezonden door de firma F. Steurbaut ⁶⁵.

Op 5 juni 1881 besloot het buro van de kerkfabriek het ontwerp tot restauratie van het interieur over te maken aan het stadsbestuur waarvan de raming 69.300 fr. beliep. Op 4 juli daaropvolgend greep de aanbesteding plaats en de werken werden toegewezen aan de firma van Varenbergh. Gebruik makend van de bestaande steiger werd de westgevel op 24 oktober bekroond met een stenen kruis.

De kerkraad besliste op 17 februari 1882 de inwendige grote kroonlijsten te laten restaureren en op 14 september 1883 tot het opnieuw doen bouwen van de zijingang-noord van de kerk.

In zitting van 7 juni 1884 werd aan architect de Perre-Montigny gevraagd een nieuw bestek op te maken, nadat hij — ten officieuzen titel — het advies van ingenieur Pauli zou ingewonnen hebben.

(62) A. van Werveke, *Het Museum voor Schone Kunsten der stad Gent*; in: B.G.O.G., 1914, pp. 53, 56-57; d. 83.

(63) M.S.H., 1876, p. 202; A. van Werveke, o.c., pp. 59-62.

Nogmaals verliepen vier jaar vooraleer aannemer van Hoecke met de bouw van de rollende steiger kon beginnen.

Alvorens een dringende restauratie in eigen beheer van de linkertravee werd aangevat pleegde architect de Perre op 12 december 1890 overleg met aannemer François de Meyer. Pas op 10 februari 1893 begon Mortier met de grote herstellingswerken aan het interieur van de kerk. Deze werken kwamen het daaropvolgend jaar gereed. Men heeft toen van de gelegenheid gebruik gemaakt om o.m. de trapkoker in de zuidpijler van het koor op te vullen.

Met het oog op de restauratie van de transept werd — op 4 maart 1894 — aan de hogere overheid de toelating gevraagd om bepaalde kapitalen te mogen vervreemden.

Nog hetzelfde jaar kwam het koor bijna volledig klaar. Op 7 april 1895 zou dan de aanvraag volgen om in de benedenkerk een nieuwe bevoering te leggen waarvan het ontwerp werd opgemaakt door architect de Perre. Dit werd evenwel door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen ongunstig geadviseerd. In zitting van 3 oktober 1897 benoemde de kerkfabriek, in vervanging van de overleden architect de Perre, de heer H. Vaerewijck tot zijn opvolger. Laatstgenoemde ontwierp dan een nieuw plan voor de bevoering van de benedenkerk⁶⁶.

De daken werden in 1919 hersteld, wat een uitgave meebracht van 85.626,25 fr. Inmiddels had de aanbesteding van de bevoering nog steeds niet plaats gevonden. Dit gebeurde pas op 4 april 1920 en gaf als uitslag 39.750 fr., bod gedaan door de firma Defaiffe van Mazy. Ook werden toen de treden van de hoofdingang vervangen door de firma Bruxelman van Ledeberg⁶⁷.

De aardbeving in de zomer van 1938 beschadigde in hoofdzaak koepel en gewelven. Wereldoorlog II ging nagenoeg ongemerkt aan het gebouw voorbij.

Gezien de laatste ernstige herstellingen dateerden uit 1895 en de toestand van de kerk er inmiddels niet was op vooruitgegaan, besloot de kerkraad in 1953 een grondige studie tot algemene restauratie te doen opmaken. De eerste faze daarvan werd op 23 oktober 1958 aanbesteed en toegewezen aan de firma Flor. Bruxelman en Zn, die de werken begon het jaar daaropvolgend, terwijl de glaswerken werden uitgevoerd door de zorgen van de firma Louis Aelterman. In 1969 werd door de firma Natuursteen Vlaminck (Lokeren - Deurne) begonnen met de restauratie van de koepel. In 1971 mochten wij bij het kerkbestuur een omvangrijk dossier indienen tot volledige restauratie van de toren, daken en gevels waarvan de aanbesteding gebeurde op 26 maart 1975 en waarvan de uitvoering toevertrouwd werd aan hoger genoemde firma Vlaminck die op 2 november 1976 de werken heeft gestart.

(64) P.C. van Meersch, *De l'ancienne Abbaye de St-Pierre à Gand et des actes administratifs qu'ont précédé sa démolition*, overdruk uit: M.S.H., Gent, 1846, pp. 6-8; d. 84.

(65) d. 85, 86, 87, 89-91.

(66) P. Clays, o.c., p. 240; d. 92-112.

BESCHRIJVING

Grondplan

Compositorisch bestaat het grondplan (afb. 2) hoofdzakelijk uit een radiale en axiale verbinding, die zich in twee welonderscheiden gedeelten aftekent ⁶⁸.

Ten westen heeft men een gedeelte in de vorm van een Grieks kruis, bestaande uit acht vakken met in het midden vier massale pijlers die de vieringskoepel schragen. Het koor, door zware pijlers in vier traveeën ingedeeld, wordt door een cirkelvormig absis afgesloten. De kooromgang is verbonden door een rechthoekig deambulatorium, waarboven zich de toren verheft die, aan ieder hoek van zijn westzijde geflankeerd wordt door een trapkoker. In de lengte-as van het koor opent zich op het deambulatorium de zeskantige O.L.-Vrouwkapel. Op haar noordzijde is deze geflankeerd door de sacristij en op haar zuidzijde door een ruime bergplaats.

Het Inwendige

Het constructief gedeelte van het interieur bestaat uit een skelet van kalkzandsteen met vullingen in witbepleisterde baksteen. De traveeën van de benedenkerk zijn onderling verbonden door brede gordelbogen, rustend op pilasters, waarin beeldnissen zijn uitgespaard. Gedrukte kruisribgewelven overkluizen benedenkerk en schip. Drie brede, rechthoekige ramen doorbreken de westelijke wand; de noordelijke en de zuidelijke bevatten eveneens een dubbele rij boven elkaar geplaatste ramen, waarvan de bovenste segmentvormig zijn afgedekt.

De veringspijlers van de koepel, met vierkantig voetstuk en Attisch bassement, hebben in de zijarmen gewone binnenvlakken; hun centraal gedeelte wordt geflankeerd door statige Korintische pilasters, die de uitsprongen van het entablement opvangen. Deze pijlers zijn onderling verbonden door gordelbogen. Tussen boog en pijler is een eenvoudig geprofileerd astragaal ingelast (afb. 3).

Pendentiefs (afb. 4) met de beelden van de vier evangelisten vormen de overgang van het vierkante grondplan naar de koepel. De kalot van de koepel bestaat uit een gewelf, dat door acht brede gewelfbogen en gekoppelde composietwandpijlers aan de trommel is verbonden. Boven de pendentiefs heeft men een entablement, dat aan de basis van de koepel een cirkelvormig balkon vormt, voorzien van een smeedijzeren balustrade. Ieder muurvlak van de trommel bezit een rechthoekig venster. Alternerend zijn die vensters afgedekt met een segmentvormig of een driehoekig gevelveld.

Vroeger werd het koor afgesloten door een dubbele portiek waarboven

(68) Totale lengte: 88 m.; de grootste breedte: 30 m.; lengte van het koor: 30 m.; breedte van het koor tussen de pijlers: 10 m.; lengte van het schip: 34 m.; breedte van de zijbeuk: 9 m.; viering onder koepel: 15x15 m.; viering onder de toren: 8x8 m.; breedte van de kooromgang: 8 m.; hoogte van de toren: ± 74 m.; hoogte van de koepel: 52 m.

het doksaal was aangebracht. Monumentale portieken met zuilen en gebroken driehoekig frontispies geven toegang tot de zijbeuken. Koor en kooromgang worden gescheiden door acht pilasterpijlers en afgedekt door rondbogen, die merkkelijk lager liggen dan deze van de viering. De blindvensters van de tribunes zijn gestopt met schilderijen.

De sterk uitkragende kroonlijst van de benedenkerk zet zich in het koor op dezelfde hoogte voort en wordt er oversneden door de medeprofilerende wandpijlers. Pilasters vangen de brede kassetvormige moerbogen op van het met kruisribgewelven overdekt koor. De bovenmuren van de hoge lichtbeuk (afb. 5-6) worden doorbroken met eenvoudig gelijste en segmentboogvormiggetoogde vensters. Vier door rondbogen verbonden pijlers scheiden de halfcirkelvormige koorsluiting van de kooromgang (afb. 7). De koorsluiting van de hoge lichtbeuk bestaat uit zwak gebogen muurvlakken, doorbroken met segmentboogvormige vensters.

De zeskantige O.L.-Vrouwkapel is overkluisd door een gewelf, waarvan de zes brede kassetvormige gewelfbogen rusten op figuratie korbelen. Over het algemeen zijn er overal kruisribgewelven aangewend, uitgezonderd in de zijbeuken, het deambulatorium en in de sacristijen, die ribbeloze kruisgewelven of gedrukte naadloze gewelven bezitten.

Een werk van de Nederlandse schilder Daniel de Blicck (begraven te Middelburg 6 maart 1673) gedateerd 1661 en heden in bezit van de heer Contat Desfontaines, rue de la Tour, 141, Paris, toont ons een fantasie van het interieur van de Gentse St-Pieterskerk (afb. 8). Dit interieur werd nogmaals in 1664 door de Blicck geschilderd en kwam/of komt nog steeds voor in de verzameling Arthur Key te Edinburgh. Een dergelijk werk werd in 1650 eveneens geschilderd door D. van Delen⁶⁹.

Alhoewel dit schilderij met het huidige interieur van de kerk weinig verband vertoont, is het toch niet uitgesloten dat de Blicck zich zou geïnspireerd hebben op vroeger bestaande plans die nooit werden uitgevoerd. De Blicck vertoefde trouwens vóór 1662 vier jaar in 't buitenland.

Opvallend bij dit schilderij is het aanwenden van tonggewelven en steekkappen. Alles schijnt er trouwens op te wijzen dat Huyssens voor de overvelving van de Sint-Pieterskerk, evenals te Antwerpen en te Namen, in plaats van ribgewelven een dergelijk overvelvingsstelsel had voorzien.

Het Uitwendige

Zoals men hem kent door de gedenkpenning (afb. 9) van 1629 komt de westgevel *grosso modo* overeen met de huidige⁷⁰. Zuilen schragen het vooruitspringend entablement. Neuten, verlengd met een balusterborstweering, verbinden de bovenste middenpartij met de benedenverdieping. Door

(69) Thieme-Becker, Allgemeines Lexikon der Bildende Künstler, Leipzig 1910, D.IV, pp. 116-117;

Mededeling Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, den Haag 21 oktober 1970.

(70) G. van Loon, Beschrijving der Nederlandse Historiepenningen, D.II, den Haag, 1728, p. 188.

het aanwenden van een dergelijke balustrade kwam de vieringskoepel tot zijn volle recht.

Vergelijkt men dit gevelschema met de gravure, zoals die voorkomt in het werk van Sanderus (afb. 10) ⁷¹, dan bemerkt men dat de zuilen vervangen zijn door gekoppelde wandpijlers en de balustrade is weggelaten.

De westgevel is opgetrokken in kalkzandsteen, uitgezonderd de profileeringen die in blauwe hardsteen zijn uitgevoerd.

Door een entablement, dat over de ganse breedte loopt, wordt de westgevel in twee hoofdgeledingen ingedeeld (afb. 11) en toont hij in zijn buitenordonnantie nog op treffende wijze de binnenordonnantie aan. Grote gekoppelde Korintische wandpijlers, afgedekt door een sterk vooruitspringende geprofileerde lijst verdelen de benedenverdieping in ongelijkmatige muurpanden. De hoofdingang bestaat uit een portiek betoond door zuilen en afgedekt met een rondbogig gevelveld, gevuld met een engelenkopje en een vruchtenkrans.

In de as van de gevel, alsook in twee smallere muurpanden zijn nissen uitgespaard, waarin zich eertijds de door Delsaert uitgevoerde beelden bevonden van de H.H. Benedictus, Petrus en Paulus. Naast deze nissen treft men een groot rechthoekig venster aan, voorzien van eenvoudig lijstwerk, en afgedekt met een segmentvormig tympaan.

Vier kortere pilasters verdelen de bovenste gevelgeleding in ongelijke vakken waarvan het middenste doorbroken wordt door een groot rechthoekig venster. De ontlastingsboog van dit venster werd baldakijnvormig aangebracht op de onderbroken basislijst van het driehoekig tympaan.

In het gevelveld van het middenfronton staan de wapens van de abdiij geflankeerd door de ligbeelden van Liefde en Hoop. Zwikken, geflankeerd door gekoppelde vazen, verbinden de bovenpartij aan de benedenverdieping. Achter dit fronton verheft zich de aan de buitenzijde achtkantige vieringskoepel met lantaarn (afb. 12). De muurvlakken van de trommel hebben rechthoekige ramen, die afwisselend afgedekt worden door driehoekige of segmentvormige frontons. Gekoppelde composiet-wandpijlers dragen de kroonlijst van de koepel.

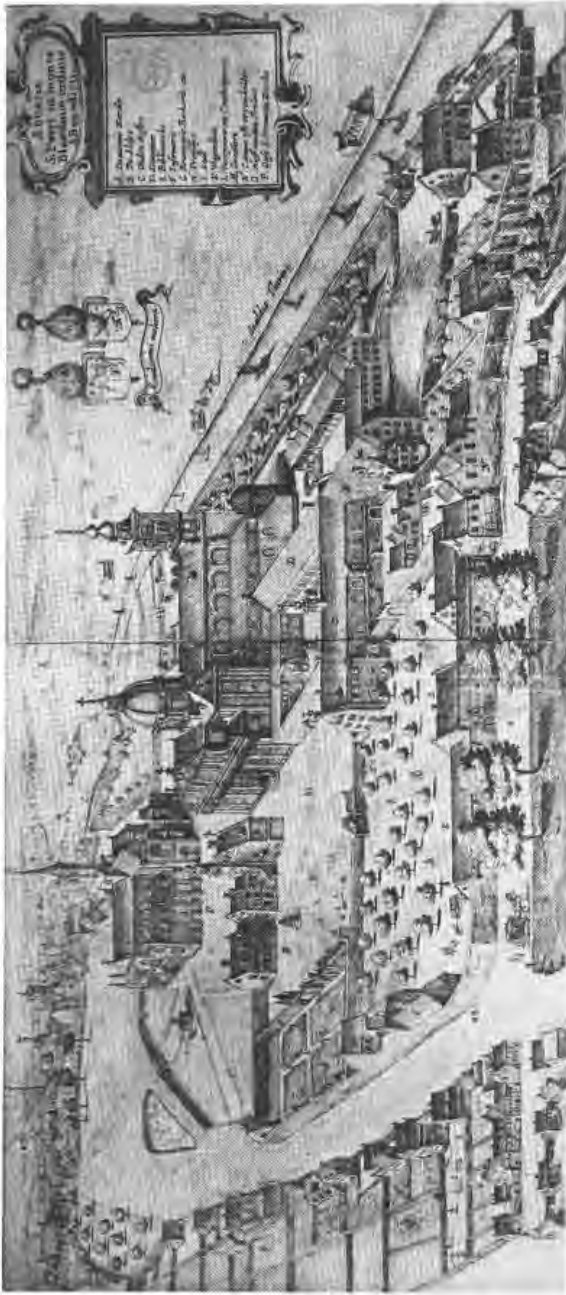
Noord- en zuidgevel worden door lisenen in muurpanden verdeeld, waarin segmentbogig-getoogde vensters voorkomen. Zware, van doorgangen voorziene steunberen scheiden de traveeën van de hoge lichtbeuk en vangen de druk op van de koorgewelven. Boven het deambulatorium verheft zich de vierkantige van lisenen voorziene toren (afb. 13), die tot aan de buitenkooromgang geflankeerd wordt door twee trapkokers. In de wanden bemerkt men tweeledige, rondbogig-afgedekte galmgaten, die in hun gevelveld doorbroken zijn met een ovaal venstertje.

Een tekening van 1660 (afb. 14) toont ons de kerk in aanbouw, met koepel noch westgevel, doch voorzien van een hogere toren bekroond met een kleine open dakhelm, waarop vooruitspringende pyramidale dakkapellen ⁷².

(71) A. Sanderus, *Verheerlijkt Vlaanderen*, D.IV, den Haag, 1732, p. 250.

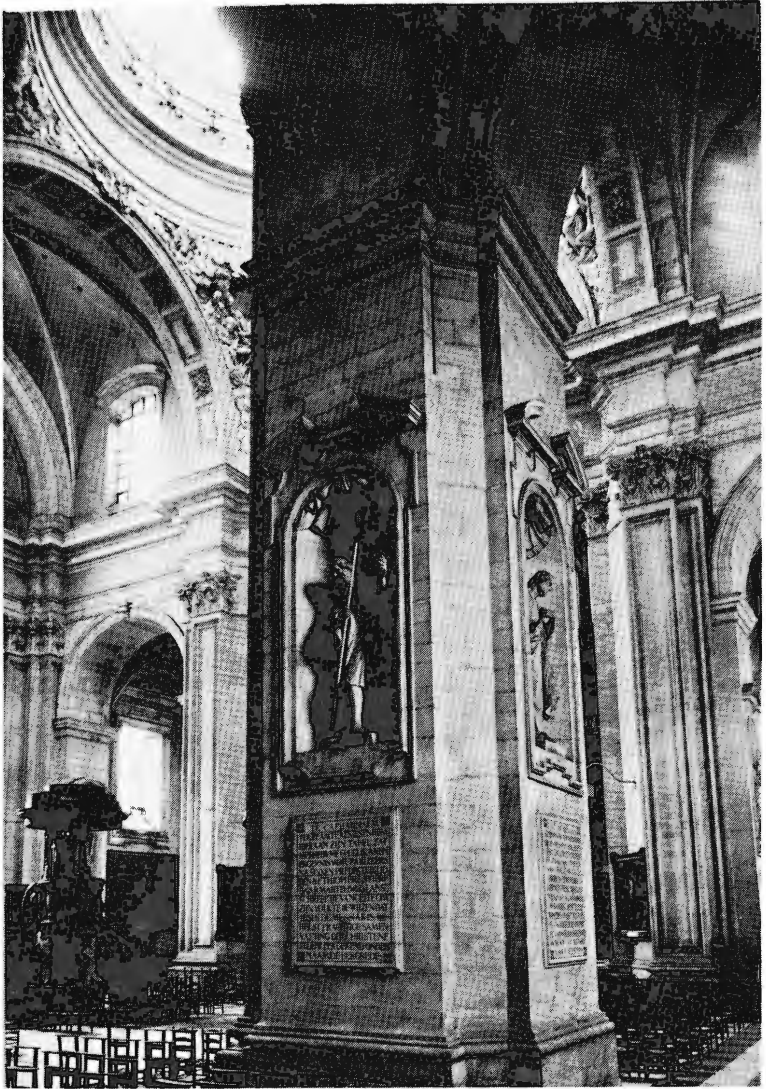
(72) P.F. de Goësin vermeldt in zijn „*Notice et Description des tableaux et*

Afb. 1 — Sanderus, Panorama van de St-Pietersabdij

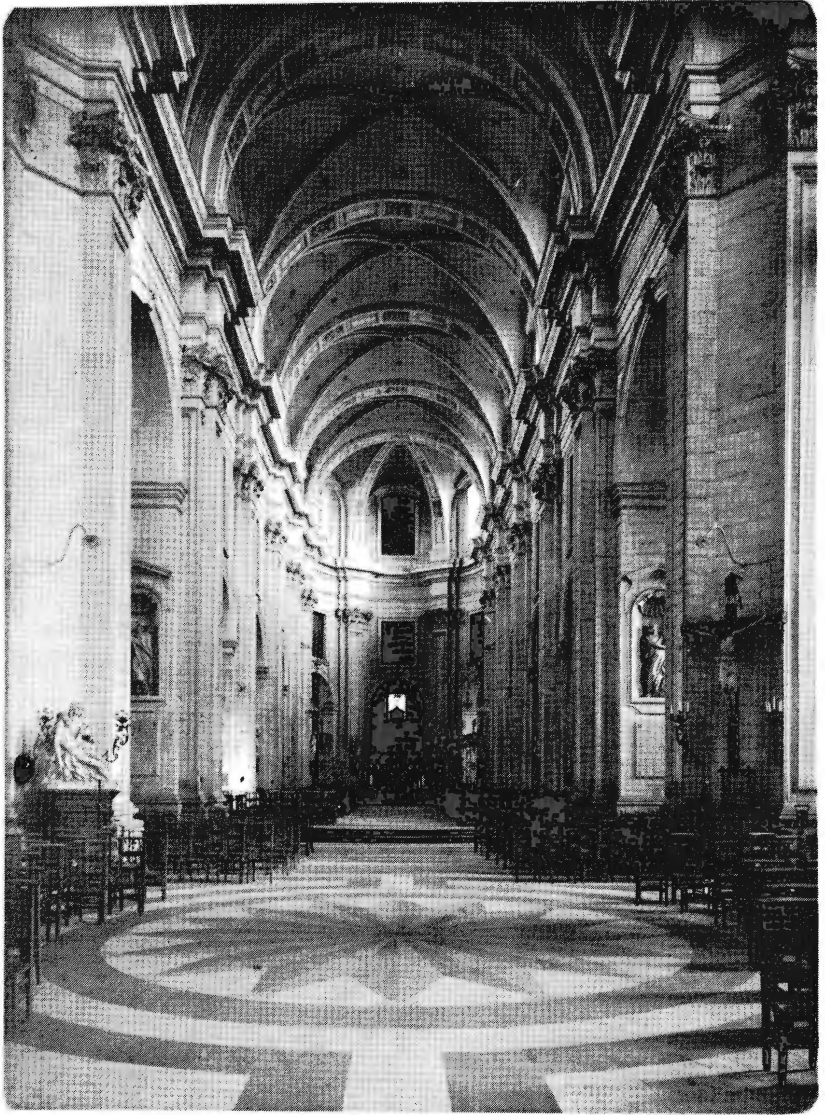
Afb. 2 — Zie blz. 8-9 van deze bijdrage.

Afb. 3 — Centraal gedeelte van de benedenkerk (*negatief A.C.L.*)

Afb. 4 — Interieur koepel

Afb. 5 — Interieur naar het Oosten

Afb. 6 — Interieur naar het Noordwesten

Afb. 7 — Koorsluiting (*negatief A.C.L.*)

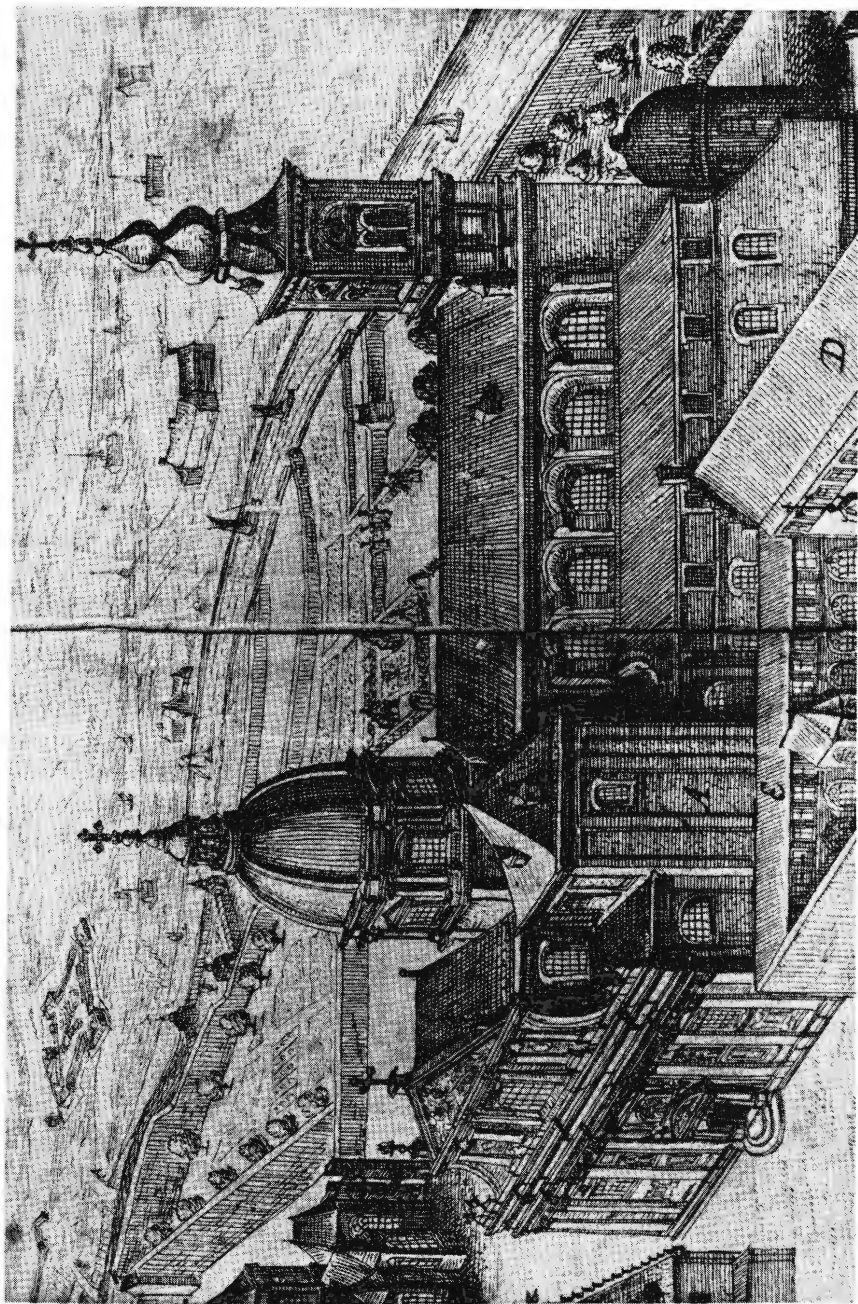

Afb. 8 — Daniel de Blicq, gefantaseerd interieur van de Sint-Pieters-abdijkerk te Gent, gedateerd 1661. In bezit van de heer Contat Desfontaines, rue de la Tour 141, Paris XVI (1970)

Afb. 9 — H. Jorissen, Gouden gedenkpenning van de plechtige eerste steenlegging (1629) door Mgr. A. Triest

Afb. 10 — A. Sanderus, Panorama van de S. Pietersabdij, detail abdijkerk ZW (1641)

Afb. 11 — De St-Pieterskerk vanuit het NW

Afb. 12 — De St-Pieterskerk NW

Afb. 13 — De St-Pieterskerk vanuit het ZO

Afb. 14 — Tekening van de St-Pietersabdij (1660) vanuit het Z
(Stadsarchief Gent, atlas Goetghebuer)

Afb. 15 — O.L.Vrouwkapel, zgn steunbeerfragment van de
Romaanse kerk vanuit het O (*negatief A.C.L.*)

Afb. 16 — Detailgezicht van de O.L.Vrouwkapel vanuit het O

De benedengeleding van de O.L.-Vrouwkapel is gebouwd in carboonkalksteen afkomstig uit de streek van Doornik. Ze wordt geschoord door drie massale steunberen (afb. 15-16) met enkelvoudige versnijding. De kapel draagt een koepelachtig dak met lantaarn.

KUNSTHISTORISCHE BETEKENIS

Bij de uitvaardiging, in 1613, van de wetten tot herstel van de aange-richte verwoestingen, stonden de Nederlanden op het toppunt van hun artistiek vermogen en vond het barokke bouwprincipe overal ingang. Gedurende verscheidene decennia van de 17e eeuw bouwden architecten zoals Cobergher, Aguilon, Francaert en Huyssens, kerken die mijlpalen gebleven zijn in de ontwikkelingsgeschiedenis van onze bouwkunst⁷³.

De St-Pieterskerk behoort tot die toonaangevende werken. Hier was Huyssens in de gelegenheid een bijna vrijstaande kerk te creëren, die planologisch gezien, niet aansluit bij de Italiaanse conceptie. Immers, hier had hij te doen met een kloosterkerk, die een diep koor noodzaakte, zodat hij het Grieks kruis met de Ultramontaanse koepel aan de ingang moest plaatsen.

In die tijd hebben verschillende abdijkerken een kruisbeuk, waarin reminiscenties van de centraalbouw naar voren treden, hetzij gesloten kruisarmen (Jezuïetenkerk te Leuven, Rijkeklarenkerk te Brussel, abdijkerk te Grimbergen, Karthuizers te Antwerpen), hetzij een koepel op de viering (St.-Pieters te Gent, Jezuïetenkerk te Leuven, Ninove, Grimbergen en Rijkeklaren te Brussel). Een echte vieringskoepel op pendentief met trommel en kalot naar Italiaans model hebben wij in ons land alleen in de St-Pieterskerk te Gent; een dergelijke was voorzien in St-Michiel de Leuven.

Diepe koren zijn typisch voor de plattegronden van de abdijkerken van Averbode en St-Pieters te Gent, die met hun ingekort schip de vorm van een Grieks kruis vertonen. Uitgezonderd de St-Pieterskerk te Gent en enige vooraanstaande Waalse kerken uit deze periode, komt de kooromgang in onze gewesten niet voor.

Tegenhangers van de meer klassieke gotische kerken, met gelede pijlers, hebben wij in de barokke Begijnhofkerk te Mechelen en de St-Pieterskerk te Gent, waar de steunen pijlers zijn, geflankeerd door statige Korintische pilasters die de bewuste uitsprongen van het entablement opvangen. Deze schikking benadert vormelijk die van de doorsnee-barokkerk (Gésu, St-Pieters te Rome).

De Italiaanse pilasterpijler (vieringspijler met Korintische pilasters:

statuts exposés au museum du departement de l'Escaut, situé à Gand, dans l'église de la ci-devant Abbaye de St-Pierre, an XI, nr. 216, Gent, 1802, pp. 88-89, een schilderij van P. Hals, dat een landschap met figuren voorstelt, waarop de afgebroken O.L.-Vrouw-parochiekerk en een gedeelte van de abdij voorkomen. Dit schilderij blijkt onvindbaar te zijn.

(73) P. Saintenoy, *L'art architectural sous Albert et Isabelle et les règles du Concile de Trente*; in: *Revue latine*, 1922, pp. 90-95; cfr. Thibaut de Maizières, o.c., p. 12.

St-Pieters te Gent, St-Michiel te Leuven, Averbode, Grimbergen) heeft niet-tegenstaande de pogingen aangewend door Francart in de Begijnhofkerk te Mechelen en door Huyssens in de St-Pieterskerk te Gent, in de Nederlanden weinig toepassing gevonden⁷⁴. Het systeem van de wandpijlers, kroonlijst en gewelfboog treft men ook aan in het binnenhof van het kasteel Farnese. Treffender nog voor de binnenstructuur is de vergelijking met deze van St-Adriaan della Valla.

Niemand is er, na Huyssens, in de zuidelijke Nederlanden in geslaagd, door het aanwenden van het pijlersysteem, dat koor en kooromgang afsluit, op zulke magistrale wijze het hoofddaccent van de binnenruimte te beklemtonen.

Uitwendig blijven onze barokkerken ook nog travesti-gotisch. De traveëenindeling wordt er gemaskerd door steunberen. In vergelijking met de Jezuïetenkerk te Antwerpen, toont het eenvoudige ritme van de dubbele wandpijlers, hoeveel Huyssens reeds in de voorgevel van de St-Pieterskerk aan evenwicht heeft gewonnen.

Ten opzichte van de onderste geleding, schijnt de bovenverdieping minder gelukkig. Huyssens stond te Gent voor hetzelfde probleem als Cobergher te Scherpenheuvel. Vrezend dat de koepel niet voldoende tot zijn recht zou komen verlaagde hij de bovenpartij. Ware de koepel echter iets hoger geweest, dan konden de dakkruinen er onmiddellijk bij aansluiten. De gevel staat in fel contrast met die van de Jezuïetenkerk te Brugge, die eerder aanleunt bij deze door Francart gebouwd voor de Augustijnen te Brussel.

Naast de fantasierijke architectuur spreekt de beeldbouwkunst hier doorgaans haar woord mee. In de nissen prijken beelden, soms ook wel eens (Mechels Begijnhof, C. Borromeus te Antwerpen) in de attieken en frontons.

Daar de westzijde diende vrij te blijven, ter wille van de pronkgevel, kreeg de toren — die maar in enkele gevallen voltooid geraakte — (Jezuïeten te Antwerpen, Averbode, St-Pieters te Gent) — zijn plaats achter het koor. Dit was reeds het geval met de eerste van onze barokkerken (Carmelieten te Brussel en Scherpenheuvel).

In de 17e eeuw werd de klokvormige pyramidale torenhelm veelvuldig aangewend, soms als zelfstandige bekroning (Jezuïetenkerk en St-Catharina te Brussel), in de meeste gevallen echter in alle mogelijke variaties, gecombineerd met uien, peren, koepels, pyramiden en lantaarns.

Onder de talrijke nog bestaande of reeds verdwenen torenhelmen van dit type, vermelden wij die van de St-Maartenskerk te Kortrijk (1615) en van St-Walburgis te Oudenaarde (1620), welke nog sterk die van Hoogstraten benaderen. Verder hebben wij nog deze van O.L.-Vrouw ten Poel te Tienen (zelfde te Kortembos), van St-Pieters en van Nieuwenbos te Gent. Ook Puurs (1665), Leliëndaal te Mechelen (1663), Werchter, de abdijkerk te Averbode (1701) en de kerk te Zele bezitten nog dergelijke torenhelmen.

(74) C. Leurs, o.c., pp. 851-57; Thibaut de Maizières, o.c., pp. 12, 35; P. Parent, o.c., p. 192.

BIJLAGEN

— 1 —

1613, 25 JUNI - 1614, 24 JUNI. — REKENING VAN
JOOS DE BRUNE.

1. Betaelt Gheeraerdts Spillebaut metser... ter causen van metsen bij hem ghedaen an Sente Vicentius cappelle danof volghende de metinghe ghedaen bij mr Lieven van Thuynen ghesworen landmeter dezer stede bevonden es inden meur metten bezette ende het paveersel ende met een ander muerken jehghens den lochtinck... de somme van 26 lb. 16 sc. 4 gr. (f° 106).
2. Jan de Croock calcman... ter causen van zeven en dertich mudden en half calc bij hem ghelevert ten behoefve van de voorseyde Sente Stevins cappelle t' sedert den 5ⁿ September 1615 tot 4ⁿ October daernaer... 11 lb. 6 sc. gr. (f° 106).
3. ...Jan Impens schailgedecker... ter causen van het schailgedach bij hem ghevrocht up de jeghenwoordighe kercke int clooster... 27 lb. 18 sch. 11 gr. (f° 113).

R.A.G., Fonds van de St-Pietersabdij, I reeks, nr 2309.

— 2 —

1626 - 24 DECEMBER - 1629, 24 DECEMBER. — REKENING VAN
JAC. DE LIXBONNA

Anderen vuytghheef ende betalinghe ghedaen ter cause van het maecken van de nieuwe keercke.

1. Eerstelyck ghetelt door laste van zijn Eerw.^t op den 14ⁿ april 1629 aende weerklieden van de keercke te weten aende metsers... aende steenhauwers... aende timmerlieden... ende aende gravers... dit voor een courtoysie int legghen vanden eersten steen der voorschreven keercke ghedaen bij den eerweerdichsten heere Bisschop van Ghendt Anthonius Triest... 14 lb. 8 sch. gr.
2. ...Joos dooms ende Jan vande kerckhove, boeckdruckers oover het drucken van eenighe carmina by de studenten vande Jesuyten ghepresenteert aen zijn Eerw.^t int legghen vanden voornoemden eersten steen midtsgaders aen Jan de grave voor het binden vande voorschreven carmina in boeckkens... 4 lb. 16 sch. 8 gr.
3. ...Jaecques Cocx beeltsnijder oover het maecken vanden eersten steen der voorseyde keercke... 3 lb. gr.
(Folio 133)¹.

(1) A. van Lokeren, Nom de l'architecte de l'église abbatiale de Saint-Pierre, au Mont-Blandin, à Gand, Messenger des sciences Historiques, 1864, p. 385.

4. ...hans Jorissen, hoochduyts man ende goudtsmit tot Andtwerpen, oover het maecken vande medalien der voorschreven keercke op d'eene zijde vande welcke stont het pourtraict van Ste pieters hoofd ende geschreven rondtsom, Tu es Petrus et superhanc petram edificabo eclesiam meam, ende op dander zyde het pourtraict vande voorschreven keercke ende gheschreven rondtsom. Joachimus Arsenius Abbas Monastery S^{ti} Petry in monte Blandinio, tot den nombre van vijftich copere vergulde... Item een fijne ghouwe waervan present ghedaen is aenden eerweerdichsten heere Bisschop van Ghendt, ende zes silvere. 75 lb. 6 sch. 8 gr. ²
5. ...M^r pieter huysens ingeniaer oover coop ende leveringhe van vijfentachtich cleene mustkens... 17 lb. 5 sch. gr.
6. ...diveerssche metsers ghewrocht hebbende int jaer 1628, aenden achtersten coor vande nieuwe keercke ghenaempt onse lieve vrouwe choor op de houde fundamenten... 72 lb. 16 sch. 2 gr.
7. ...aen diveerssche timmerlieden ghevrocht aen tmaecken van een nieuwe craene satende achter het clooster op de schelde, item aen het maecken van een nieu Schalck ende een Crane staende inde nieuwe keercke, logie voor de steenhouwers, midtsgaders t'keepere vande mueren om die met stroo te decken, t'maecken van brugghen voor de metsers ende dierghelycke... 90 lb. 3 sch. 10 gr.
8. ...aen Gregorius van halle coopperghierter oover de leverynghe van twee metalen schyven tot de voorschreven craen... 4 lb. 14 sch. gr.
9. ...aen Jacques de liemaecker ende michiel de Groote cladschilders oover het schilderen van de voorschreven craenen ende schalk. (Folio 134). 10 lb. 15 sch. 8 gr.
10. ...Lieven ende Gheleyn de vos lootdgieters oover leverynghe van het loodt verbesicht int rechten van de pilaeren aende poorte vande nieuwe keercke, ende aende marbere poorten voor den ommeganck vanden coor... 17 lb. 3 sch. 7 gr.
11. ...aen Matheus ende Jan baers ghebroeders woonende tot Bruysel oover coop ende leverynghe van neghentien hondert en twintich voeten drooghen putsteen... voor seeckere costen bij hem ghedoocht int lossen van 860 voeten steen tot inde abdye. (Folio 134 v^{oo}) 183 lb. 19 sch. 4 gr.
12. ...aen hendrick faije coopman van witten arduynsteen tot Bruysel oover leverynghe van 261 voeten dilighemschen steen... 30 lb. 9 sch. gr.
13. ...aen M^r pieter huysens oover leverynghe van 457 voeten een vierendeel Bemster steen... 90 lb. 19 sch. 4 gr. 9 d.
14. ...aen Jan ende matheus Baers ende Guillame de deckere coopmans van arduyn steen woonende binnen Brussel oover coop ende leverynghe van 9364 voeten soo harderick als balcksteen... (Folio 135) 169 lb. 14 sch. 6 gr.
15. ...aen Lieven pijpen oover coop ende leveringhe van ettelycke hondert voeten rauwen leetschen steen, wenteltrappen soo rechte als draeyende ende een ronde en half ende thien voeten ghehouden arduyn... 698 lb. 7 sch. 3 gr.

16. ...aenden voornoemden Lieven pien oover d'oncosten van te hebben doen delven ende trecken 259 voeten arduyn steen vuyjt het landt van Aelst... 18 lb. 18 sch. 8 gr.
(Folio 136)
17. ...aen Jooris van driessche, Baltasar bernaigie, pieter Soetinck ende Erasmus vanden eynde oover coop ende leverynghe van deckpannen tot de logien van de steenhauwers... 34 lb. 8 sch. 6 gr.
18. ...aen diveerssche ticheldeckers ghedeckt hebbende de calckschuere ende de logien vanden beeltsnyders ende steenhauwers... 2 bl. 18 sch. gr.
19. ...aen diveerssche schalideckers de welcke ghedeckt hebben den nieuwen crane staende op de Schelde, midtsgaders het dack boven de bibliotheyjne aende zijde vande nieuwe keercke... 2 lb. 14 sch. gr.
(Folio 136 v^{so}).
20. ...aen diveerssche saghers ghesaecht hebbende t'houdt vervrocht aen het schalck, craen ende craenwiel, midtsgaders keperaigie van het decken van de mueren vande nieuwe keercke ende de cappelle achter den coor... 22 lb. 14 sch. 7 gr.
(Folio 137).
21. ...M^r franchois dotreni oppermeester vande steenhauwers oover zijne cagie begonnen den 13ⁿ maerty 1629 tot ende met den lesten december 1631... 175 lb. 16 sch. 8 gr.
22. ...aen M^r pieter Sanders, Joos porret ende pieter Smits van Andtwerpen meester metsers oover het handtghedaet van het metselweerck vande nieuwe keercke ten advenante van thien guldens de roede, raeckende de fundamenten tot de hoochte van ses voeten boven d'aerde ende t'ghone daer boven... beloopende oover de jaeren 1629-1630 ende 1631, blyckende bij vier metinghen daervan ghedaen bij meester Lieven van thuijne... 1201 lb. 11 sch. 3 gr.
(Folio 137 v^{so}).
23. ...aen Mr Jacques Cockx beltsnijder oover het leveren ende maecken vande twee marblen portaelen met de timpanen daer boven staende voor aenden ommeگانck vanden choir.
24. ...aenden selven oover het snijden van acht schelpen van Avenne steen staende boven de cornissen daer d'appostellen in sullen staen, midtsgaders oover leverynghe van hondert sessenvijftich pondt plaester... 20 lb. 10 sch. gr.
25. ...aenden selven Jacques Cockx oover het snijden van eenich cieraet aende voorseide keercke te weten aende poorte inden ghevel de twee capitalen booven de calummen ende pilasters, item de twee rechtstaenders met den booghe vande selve poorte ende drij enghels ofte seraphinnen hoofden commende booven den selven booghe soo van binnen als van buyten... 51 lb. 13 sch. 4 gr.
(Folio 138)
26. ...aen m^r pieter huysens ingeniair van het maecken vande nieuwe keercke over reijshgelt ter causen van diveersche voyaigien bij hem ghedaen inde affaires vande voors. keercke, blyckende by seven quitantien, de somme van... 47 lb. 6 sch. 8 gr.

(Folio 138 v⁸⁰)¹

27. ...ghetelt aen m^r pieter huysens ingeniair van t'ghebou vande nieuwe keercke... om te coopen een partye avenere steen, dienvolghende ontfaen op den 5ⁿ Augusty 1630 door Jaecques malfaict schipper den nombre van 1128 voet.... 10 lb. gr.

14^e somme

14657 lb. 11 sch. 10 gr. 9 d. p.

(Folio 139)

Rijksarchief Gent, Fonds van de Sint-Pietersabdij, I reeks, nr 2311

— 3 —

1629-1630. — REKENING VAN JAC. DE LIXBONNA

1629, kersavondt tot 1630 kersavondt. - Rekenynghe van Jacques de Lixbonna - vuytgheef aan nieuwe weercken.

1. ...aen m^r Jacques cockx bildesnijder van ghesneden te hebben onsen lieven vrouwen botschap staende voor S^te quinten cappelle met noch eenighe dierghelicke saecken bij hem ghedaen... 8 lb. gr.
(Folio 85)
2. ...aen Jan Bosquellion coopman van bricquen woonende tot Arementiers oover coop ende leverynghe van twee hondert ende vijftich duyent vijf hondert briquen... 234 lb. 16 sch. 10 gr.
(Folio 95)
3. ...aen heynderick faye coopman van witten orduyn steen tot Bruyssel oover coop ende leverynghe van zeven hondert sessentneghentich voeten grijmbeerschen steen ten prijsse... 112 lb. 15 sch. 4 gr.
4. ...Jan villain coopman van avennesteen woonende tot Valensin oover coop ende leverynghe van twee duysent seven hondert sevenentwintich voeten avennesteen... 193 lb. 3 sch. 3 gr.
(Folio 95 v⁸⁰)
5. ...aen Lieven pijn oover coop ende leverynghe van vierentsestich durpels ende veynsters calommen... 3 lb. 14 sch. 8 gr.
(Folio 96)
6. ...aen diveerssche steenholders ghevrocht hebbende aen steenen te hauwen tot het maecken van de voornoemde keercke tsedert den 24ⁿ decembre 1631 tot ende met den 31ⁿ december 1632... 305 lb. 16 sch. 10 gr.
7. ...aen meester franchois dotroni meester vande steenholders oover een jaer gaijge sallaris verscheenen den 9ⁿ January 1633... 66 lb. 13 sch. 4 gr.
(Folio 96 v⁸⁰)

8. ...aen den selven over twee voijaeygen bij hem ghedaen naer Bruyssel om te besien de arduynsteen op de putte die alhier ghelevert moesten woorden... 1 lb. 6 sch. 8 gr.
  9. ...an m^r pieter huyskens ende heer pauwels vijleijn m^r vande wercken vande fabriicke van dese keercke tot reysghelt eens om te gaen besien ende de tweede reyse om te teecken de boomen die mijn Eerw. heere ghecocht hadde vanden Grave van Couppigny inden coekamerbosch... 8 lb. gr.
- 13e Somme 1798 lb. 1 sch. 2 gr.

(Folio 97)

Ibid., I reeks, nr 2311.

— 4 —

1630-1631. — REKENING VAN JAC. DE LIXBONNA

1630, kersavondt tot 1631 kersavondt. - Rekenynghe van Jaecques de Lissebonna.

1. ...aen Matteus en de Jan Baes woondende tot Bruyssel over het wijngheldt van twee diveerssche contractten van coop van arduinsteen met hemlieden ghemaect bij den prelaet arsenius saligher memorie als bij zijn Eerw^t teghenwoordich... 50 lb. gr.
2. ...aende selve over leveringhe van vijf schepen arduinsteen contineerende 3599 voeten herdericksteen... ende 1361 voeten balcksteen... 634 lb. 15 sch. 10 gr.

(Folio 99)

3. ...aen M^r franchoys dotreni M^r vande steenholders over een jaer gaigie verscheenen den eersten january 1634... 66 lb. 13 sch. 4 gr.
4. ...aenden zelven over een voyaigie bij hem ghedaen naer Bruyssel ter cause van een schip steen. 13 sch. 4 gr.

13^e somme

1162 lb. 10 gr. 6 d. par (f° 100).

Rijksarchief te Gent, Fonds van de St-Pietersabdij, I reeks, nr 2312.

— 5 —

1631-1633. — REKENING VAN JAC. DE LIXBONNA.

1631, kersavondt tot 1633 kersavondt.

1. ...aen heer paulus Villain proost, over het voyagie twelck hij ghedaen heeft met heer Pieter huyskens ingeniair, naer de coekamerbosch. 6 lb. gr. (f° 86).

2. ...aen Jan Deijaerts schipper oover de vracht van 62 stucken blauwen steen ghecoomen van Antwerpen mitsgaeders het wetten ende lossen vanden selven 5 lb. 0 sch. 4 gr. (f° 106 v°).
3. ...memorie voor den heeren administrateurs als dat alhier gheweest heeft sieur franchoys Ingelgraeve de jonghe tot Antwerpen de welcken hem is presenteerende tot de leverynghe vande panielsteen dienende tot onse kercken, wesende witten merkelen ende swerten toetsteenen, der zelve te leveren ten advenante...
...ieder steen wesende elfe duymen vierkant (los bladje).

Ibidem, I reeks, nr 2313.

— 6 —

1633, 24 DECEMBER 1636. — REKENING VAN MAURUS BOSCHMAN.

1. ...aen heer Antheunis en Molineus, m^r frans ende eenen knecht reysende naer Antwerpen om te coopen orduyn den 8 sept. 1637.
(Folio 72 v^{so}) 12 lb. gr.
2. ...int voyaige naer Brussel met heer Stalins om te contracteren met sieur deckere ende Baes raeckende leverynghe van orduyn op den lesten dagh van may 1638 6 lb. 10 sch. gr.
(Folio 76)
3. ...int voyaige naer Antwerpen ende Brussel zoo int besteden van tmaken van ghestoelten als contracteren nopende leverynghe van steen met sieur Deckere den 9 nov. 1638... 28 lb. 15 sch. 2 gr.
(Folio 76)
4. ...int voyaige naer Brugghe met den heere prior ende eenen meester schrijnwerker met waghden peerden ende dienaers tot tcoopen van wagheschot tot de nieuwe kercke 4 nov. 1638... 8 lb. 12 sch.
(Folio 76v^{so})
5. ...int voyaige naer Brussel met m^r frans ende een dienaer om te teekenen ende koopen de meeste stucken orduyn aldaer liggende noodich tot avance vande kercke 31 may 1637 7 lb. gr.
(Folio 76 v^{so})
6. ...aen de weduwe Crul over de leverynghe 2245 zacken gheblust kalck 181 lb. 15 sch. 4 gr.
(Folio 83)
7. ...aen m^r frans dotreny over de leverynghe colommen ende rabatten 5 lb. 13 sch. 2 gr.
8. ...aenden voorn. m^r frans dottreny over tsnyen ende graveren van voornoemde zarck... 9 lb. 10 sch. gr.
9. ...aen m^r pieter de marré over leveren van orduynen trappen veysterwerck, ende zullen 22 lb. 8 sch. 5 gr.
10. ...aen m^r Gillis Matthys over de leverynghe van wit ende blau paveersteen... 33 lb. 1 sch. 8 gr.
(Folio 83 v^{so})

11. ...aenden voornoemden pieter vande walle over de leverynghe van tichelen, paveersteen ende anderssints... 205 lb. 9 sch. 4 gr.
(Folio 84)
12. ...aen Jan Coelman over de leverynghe van 550 bunderen stroodt tot het decken van de nieuwe kercke... 3 lb. 6 sch.
(Folio 85)
13. ...aen Jan Bosquillon over de leverynghe van 134300 groot ende 138600 kleen koreelsteen... 209 lb. 14 sch.
(Folio 85 v^{so})
14. ...aen diversche steenhauwers gevrocht hebbende aenden steen te hauwen tot het maecken vande nieuwe kercke over den jare 1636 266 lb. 7 sch. 4 gr.
15. ...aen m^r frans dotreny m^r van voornoemde steenhauwers over drij maenden ende drij jaeren gaige... 216 lb. 13 sch. 4 gr.
16. ...aen m^r jaques de cocq beeltsnijder over tmaecken van de schelpen ende leverynghe van plaestere... 31 lb. 11 sch. 4 gr.
(Folio 101 v^{so})

Rijksarchief te Gent, Fonds der St Pietersabdij, I reeks, n^r 2315.

— 7 —

1636, 8 MEI. — PIETER HUYSSENS VRAAGT EEN GIFT VOOR HET BOUWEN VAN EEN KAPEL TE BRUGGE.

Ghifte van 100 lb. gr. bij den prelaet Gerardus Rym tot maeken van een cappelle tot Brugghe.

Erwerdichste heere

Alsoo monsieur Baers tot Brugghe ghewest heft heb met deene gherckent van een partye steen welcke hij ghelevert heft ten dienste vande capelle van L.V. alhier in onse kercke, bevinde hem suldich te wessen 600 gulden ghelick ick sijne Eerw. tot Geeraerdsberghe waes segghenede in welcke scult ick de stoeticheit heb ghebruckt, mij betrouwende op de goede liberaliteit, principalick die uwt stickt in sijne Eerw. in goede wercken, oversulx ben seer ootmoedelyck biddende om desse alemoesche, ende sullen altyt blijven dye syen de verobligierden, ende ick in partickuliere.

Mijnheere

Ootmoedighen dienaer
Pieter huysens

Brugghe den 8 mei 1636.

Wij onderschreven, accordeeren ende advoyeren aenden suppliant de ver-
socht hondert ponden grooten ende die over den voornomden suppliant
aen her matheus Baes ten dry diversche paymenten de eerste contant ende
ander twee binnen een jaer het welcke den voornomden sieur Baes is

accepterende. Actum den 5ⁿ mey 1636, ghedaen in ons abdije van Ste pieters nevens gendt.

Gerardus abt van St. Pieters

Aen m^r Pieter huissens 1^e lb. toegeseyt in drye payementen tot een capelle te brugge, ende het eerste betaelt te wesen IIe gulden, 10 may 1636. Ontfanghen den 10 may 1636, dierste payement wesende twee hondert guldens.

Matheus Baers

Ibid., II reeks, n^r 396.

— 8 —

1636, 24 DECEMBER - 1639, 24 december. — REKENING VAN MAURUS BOSCHMAN.

1. ...int voyaige naer Brussel den 11^{en} January 1640 met den heere prior m^r frans ende twee knechten alle te peerde omme te visiteren ende coopen orduyn op de putten van syne hoochweerdigheit den aartsbisschop van Mechelen tot het maecken van de nieuwe kercke...
11 lb. 10 sch. 6 gr.
2. ...int voyaige ghedaen naer Brussele den 9 Juny 1640 met heer de moor, m^r frans ende eenen knecht om te contracteren met sieur deckere raeckende den effen orduyn...
10 lb. 9 sch. 6 gr.
(Folio 79 v^{so})
3. ...int voyaige ghedaen naer Antwerpen ende Brussel met den heere prior, heer Antheunis ende heurlieden dinaers om op te lichten zeker pennynghen ten interesse tot het avancement van de kercke...
22 lb., 16 sch., 8 gr.
(Folio 80)
4. ...aen heer Molineus reysende ten diversche stonden met m^r frans naer de putten van hilleghem den 13 July 1641... 2 lb., 4 sch., gr.
5. ...aen m^r frans den steenhauwer over verschoten ghelt tot Leeuwergem ende hilleghem... 16 sch. 8 gr.
(Folio 82 v^{so})
6. ...aen Joos de visschere over de waghevracht van diversche partijen rauwen ende ghemaecten orduyn commende van hilleghem...
55 lb. 12 sch. gr.
7. ...aen m^r Jan Bauters over ende vutten name vanden aartsbisschop van Mechelen over de leverynghe van 3041 voeten balcksteen...
418 lb., 2 sch., 9 gr.
8. ...aen Jan Baudry over de leverynghe van 281 voet cornisse comende van chaussines... 317 lb. 10 sch. 2 gr.
9. ...aen Jaques de cocq beeltsnijder over leverynghen van plaster ende sement... 23 lb. 13 sch. 4 gr.
(Folio 98)
10. ...aen m^r pieter desmarez over de leverynghe van drijentwintich voet

- ende een quart blaustenen vusten... 3 lb. 3 sch. 11 gr.
11. ...aen Jan simoens over het maecken van acht roeden orduyn
12. ...over zeven calommen ende elf paer durpels... over tblooten trecken
ende couperen van zes roeden orduyn... 142 lb. 3 sch. 4 gr.
(Folio 98 v^{so})
13. ...aen dheer Michiel Boschman over de leveringhe van 33160 pondt
ysere ten oirboire vande nieuwe kercke... 546 lb. 17 sch. 11 gr.
(Folio 99)

Rijksarchief te Gent, Fonds der St Pietersabdij, I reeks, nr 2318.

— 9 —

1639, 24 DECEMBER - 1640, 24 DECEMBER. — REKENING VAN MAURUS BOSCHMAN.

1. ...int voyaige bij den rendant ghedaen met dheer de Moor naer Audenaerde ende vandaer naer Walem om te zoecken eenighe eycken boomen dienende tot het dack van nieuwe kercke 15 novembre 1641...
7 lb. 3 sch. 2 gr.
(Folio 66 v^{so})
2. ...int voyaige ghedaen 5 novembre 1642 met heer Buvet naer de jaermerct van St Niclays en Antwerpen om te vermanen de beeldestyfers van ons ghestoelte dat zij zouden haer werck overleveren...
11 lb. 18 sch. 6 gr.
(Folio 67)

Ibid., I reeks, nr 2320.

— 10 —

1640, 8 AUGUSTUS. — REKENING VAN PIETER LUYTENS.

Dyt es geleverd by pieter Luytens om het clooster van Ste pieters bij laste van de eerweerdighe heer ghedepeteerden tsedert den 8ⁿ September 1640.

.....
Den 8ⁿ Augustus
heeft twee nyen sleutels om de camer daer de modelle van de nyen
keercke staet comt... 20 gr.
.....

Ibidem II reeks, nr 377.

— 11 —

1640-1641. — REKENING VAN MAURUS BOSCHMAN.

1640 kersavondt tot 1641 kersavondt. — Rekenynghe van Maurus Boschman

1. ...int voyaige ghedaen den 15^{en} Octobre 1643 met mijnheer. Stalins naer Antwerpen ende van daer naer Brussel om te koopen brabantische orduyn tot het opmaecken vande twee voorste pilaeren ende den torre van onse kercke... 17 lb. 18 sch. 4 gr. (f° 76)
2. ...aen Jan vilain over de leveringhe van 3980 voet avesnisteent ende vijfhondert vijftwintich voeten asiensteen... 408 lb. 2 sch. 6 gr. (f° 86)
3. ...aen Jacques de cocq over het snijen van diversche roosen ende capiteelen van de nieuwe kercke... 26 lb. 7 sch. 6 gr. (f° 86 v°)

R.A.G., Fonds van de St-Pietersabdij, I reeks, nr 2322.

— 12 —

1641, 30 DECEMBER. — OPMETING VAN DE GEWELVEN ONDER DE KOOROMGANG.

Up den XIV^{en}.XXIII^{en} ende ander daeghen van December 1641 hebbe ick onderschreven geswooren geometrist ten versoucke van mijne Eerwedighe heeren dheeren administrateurs van S^{te} pieters abdije neffens Ghendt ter presentie van Damp Berthulghus moliners, ende ten beleede van meesters pieter ende Arnaut vanden walle metsers gemeten de twee vauten met haere elf destincte boghen ghesteecken ende ghemaect onder de ommeganghen van de nieuwe kercke ende choor ende in alles bevonden den nombre van een hondert vijfenveertich roen twee hondert tseventich voeten, bedraghende volghende den contracte jegens vijftien guldenen elcke roede van vier hondert cubieke voeten drij hondert vierentsestig ponden drij schellynghen neghen groote in kennisse dat ick de voornome metingen ende calculation ghedaen ende ghemaect hebbe volgens den tenuer vanden contracte zoo hebbe ick dese onderteekent desen 30^e December 1641 mij toorconden

L. van thuyne
Dheer Lieven van thuyne UE sal gelieven te betaelen aen m^r pieter van de walle dese bovenschreven somme van drijhondert vier en sestich pont drij sc. en neghen gr. welcke somme UE. in uwe regeninghe valideren sal desen XIII^{en} Januarij 1642.

Bertulghus Moliners

Somma 364 lb. 3 sc. 9 gr.

paulus vilain
Benedictus vander Saren

maurus Boschman
Emilianus Stalins

Ibid., II reeks, nr 383.

— 13 —

1641, 24 DECEMBER - 1643, 24 DECEMBER. — REKENING VAN EMILIANUS STALINS.

1. ...aenden selven (Lieven vander gracht) over t' maken vanden nieuwen torre... volghens d'ordonnatie vanden 2 decembre 1644.
303 lb. 6 sch. 8 gr.
(Folio 28 v⁸⁰)
2. ...aenden zelve vande walle over het upmaecken vanden nieuwen torre midtsgaders noch eene ordonnantie voor het verhoogen van het metselwerck tot thien ofte elf voeten... ende d'eerste somme hierboven volghens ten contract vanden 15ⁿ January 1624... 591 lb. 13 sch. 4 gr.
(Folio 29)
3. ...ande saghers over het zaghen vande berdels hauten ende nootsa-
klichheden tot opmaecken van onse nieuwe kercke ende cloostere...
375 lb. 13 sch. 10 gr.
(Folio 29 v⁸⁰)
4. ...aen Bertholomeus matthys over de leveringhe van steen ten behouwe van onsen torre volghens d'ordonnantie vanden 21ⁿ novembre 1644...
357 lb. 2 sch. 10 gr.
(Folio 31)
per ordonnantie en quitancie van den 22 April 1645
ghet. Barthelemeus Matijs (f° 31 v°)
5. ...aen Jean... obij over twee ordonnantien over de leveringhe van steen ten behouwe van onsen torre, d'eerste vanden 30^{en} Augusti 1644 ende d'ander vanden 10^{en} marty 1695... 464 lb. 9 sch. 3 gr.
(Folio 31 v⁸⁰)
6. ...an m^r Douterny over vijfthien maenden gaige... 83 lb. 6 sch. 8 gr.
7. ...anden selven over twee ordonnantien voor tmaecken vande koor-
nissen vanden nieuwen torre... 69 lb. 6 sch. 6 gr.
(Folio 32 v⁸⁰)

Ibid., I reeks, nr 2323.

— 14 —

1643, 19 OCTOBER. — CONTRACT, TUSSEN DE ADMINISTRATOREN DER ST PIETERSABDIJ EN WILLEM DE DECKERE, VOOR HET LEVEREN VAN ZES SCHEPEN STEEN.

Op hedent XIX^a October 1643 zijn de onderschreven Eerw. heeren damp Maurus Boschman proost ende Emilianus Stalins presbyters ende administrateurs vande abdije van Ste pieters cloostere nevens Ghendt sede abbatiali vacante (te desen gheauthoriseert veracordeert zoo sy doen bij desen met siuer guilielmo de deckere die ooc by desen alzo kent veracordeert te syne ende aenghenomen te hebben te leveren inde voornoemde abdije tsynder risque ende pericle den nombre van zes schepen herdericksteen commende van Laque vande meerste stucken teghenwoordich liggende op de putten ende de gone die gheduerende de voornomde leverynghe noch ghetrocken sullen worden, voor ende midts de somme van veerthien suyvers van yder ofte elcken voet brusselsche maete tende maete tende ghelde, met expresse conditie dat onder de voornomde leverynghe niet en zullen vermoghen te wesen eenighe stucken minder dan van twee voeten de zelve leverynghe loyalick te doenen metten eersten zoo wanneer de riviere navigable ghemaect zal wesen, ende de betaelynghe te doene naer rate van de voornomde leverynghe. In teecken der waerheyt sijn hieraen ghemaect twee ghelycke bij partijen contractanten onderteeckent, date als boven, Toorconden

Maurus Boschman, proost
Emilianus Stalins
Guillilmo de decker

Ibid., II reeks, nr 383.

— 15 —

1644, 11 FEBRUARI. — METINGSTAAT VAN METSELWERK O.M. AAN HET GEWELF VAN HET KOOR.

Ghemeten bij mij onderschreven gheswooren geometrist der stede van Ghendt ten versoucke vande eerwerdighe heeren mijnheeren de administrateurs vande abdie van S^{te} pieters neffens Ghendt ter eender ende m^r pieter vanden walle ter andere de naervolgende metsene wercken bij den zelve vanden walle ghemaect inden jaere 1643 ende 1644 de metinghe ghedaen volgende den contracte mij in handen ghelevert van daeten 2^{en} october 1640 ter presentie van heer berthulus molineus ende zijn bevonden als volgt.

Ten eersten de groote vaute boven den choor.

Item het verhooghen vanden torre tot ende met de cornisse die noch te leggens is.

Item beede de torrekens daer de steegers in commen op elcke zijde vander torre eene tot ende met de cornissen.

Item beede de vauten onder de sacristien met het verdicken vande zijdt mueren inde zelve vauten.

Item de plinten boven de groote cornisse inden coor.

Ut bringhende in alles vijf hondert zeventhien roeden een hondert

neghenentneghentich voeten, van twintich voeten viercant te weten, vier hondert voeten in elcke roede.

517 R. 199 voeten

Ibid., II reeks, nr 160.

— 16 —

1644, 18 FEBRUARI. — BETALING, AAN P. IMPENS, VOOR 'T LEGGEN VAN SCHALIEDAKEN OP HET KOOR.

Belyvende mijne voornomde heerwedeghe heeren te verleenen eenen sekeren bijlech aen pieter Impens, schailedecker U.L. heerwerdycheyt onderdannych dienaer ter causen dat hij heeft ghedeckt met schailen den hooghen coor met de Sacrestijen vande nuyewe kercke het welcke hij seer curt heeft ghedeckt veel myn als up sijn derde het sijnde heuverwerck deur den grootten haerrebeyt daer en boven heeft den selven Impens gherepareert ende honderhauden het schailedack ende de snee gheruymt vanden nuywen dumter alle haeren duyeveerssche reysen den termyn van acht jaren sonder daervan gherecompenseert te syne stellende het selve in U.L. heerwerdeghe descrecyte het selve doende etc.

Ontfaen bij mij onderschreven uytterhant van mijn heer amilyaens staleys ontfangher synderael vande abdije van S^{te} pieters de somme van 8 lb. 6 sch. acht groote soo hyer boven vermeld actum desen XVIII february 1644

pieter Impens.

Ibid., II reeks, nr 160.

— 17 —

1644, 6 MAART. — AFREKENING TUSSEN DE ADMINISTRATOREN DER ST PIETERSABDIJ EN WILLEM DE DECKERE, OVER HET LEVEREN VAN STEEN VOOR DE NIEUWE KERK.

Alsoo op den 17 meert Anno 1644 bij mij Guillaume de decker coopman van Antwerpen sekere twee affrekeninghen vooren ghemaect, mette Eerw. heeren administrateurs van de Abdije van St. pieters nefens Gendt sede vacante, van al den herderick, balck ende orduynsteen tsedert Jannewario anno 1635 tot ende met Jannewario anno 1643 aloft de selve bij my ghelevert hadde gheweest tot het opmaken vande nieuwe kercke bij de welcke ick goetvont, over deene de somme van twee dusent acht hondert vijffensestich pont elf schellinghen ende drij grooten, ende over dandere eendusent drij hondert drij pont negentien schellinghen ende vier grooten vlaems, daer ik inder waerheyt niet meer goet en vonde als ses hondert

seven en dertich pont negenthien sc. ende vier gr. vlems, dwelck is in guldens 3827-16.

Soo dat de resterende somme van lb. 3531-11-3 inder waerheyt toecomen aen de Eerw. heeren voornomt maer synde tselve alsoo sijnlate ghedaen om de voornomde penninghen bij mij tsijnen tyde te moghen ghefurniert ende behanddicht werden aen de voornomde heeren over haerlieder convent om haer te defenderen in hunne gherechticheyt ende goede saecken, soo teghen eenen nieuwen ende vremen prelaet die men segt ghedenomineert te syne, totte voornomde abdye tegen de gone die men segt oock te pretenderen groote sware pensioenen, mitsgaders alle anderen soeckende de selve abdije te ruyneren, in schulden te brengen ende de heeren religieusen totte steken, ende vrende daer inne te brenghen, soo ist dat ick onderschreven belove midts desen de voornoemde somme van drij dusent vijfhondert eenendertich pont elff sc. ende drij gr. aende voornomde Eerw. heeren te furnieren ende restituweren, op synen tijt ende eynde voornomt, soo ende ghelijck ick onderschreven bij haerlieder ordiantie, assingnatie bewijzen op pachters ofte andersins ontfanghen sal hebben dies sullen de voornomde Eerw. heeren my indemneren van alle schaden, intresten, ende verantwoorden mij toorconden date boven, oock is te weten als dat ick onderschreven noch moet leveren drij dusent tweehondert voet herderick steen die welcke hier inne begrepen sijn, waervan de heeren oock de vrachten moeten betalen sonder aff te corten alsoo de selve partije maer tot 11 lb. gherekent is.

Guillaume de decker

Ibid., II reeks, nr 383.

— 18 —

1644, 26 AUGTUSTUS. — BETALING VAN NATUURSTEEN VERBRUIKT AAN DE TOREN.

Item mesure au monastere de S. pierre a Gand pour nicola leuvan 2547 pie dourdon se pour la tour de l'église.

Heer Stalins ontfangher generael sult betaelen aen nicolaes Leuvan over de leveringhe van twee duysent vijf hondert en seven en veertich voet ghemaecten orduyn jeghens drij schellynghen den voet de somme van driehondert een en tachtentich pont vijf thien schellynghen grooten welcke somme ut valideren sal dese XXX^{en} augusty 1644.

Antonius Enggrand prior, M. Boschman, proost.
par denommé de St Pierre lez Gand.

Receu par le sousigné m^r tailleur de pierre de l'advocat Driesbeke recepveur de l'abbaye de S^{te} pierre lez Gand la somme de deux cent vingt neuf livres ung schelling huict gros la reste est paye par monsieur stalins, et plain payement de la susdicte ordonnance tesmoin ce IIIIe d'octobre 1647.

Nicolas leuvarit

Ibid., II reeks, nr 160.

— 19 —

1644, 22 OKTOBER. — BETALING AAN Mr P. VANDE WALLE VOOR 'T MAKEN VAN DE TOREN.

Heer Amelianus Stalins ontfangher generael zult betaelen an m^r pieter vande walle de somme van vier hondert vijftich ponden grooten, ende dat over het upmaecken vanden torre van onse nieuwe kercke hooghe sijnde tot vierenveertich voeten, naer het vuytwijzen vanden contracte danof ghemaect in daten XV^{en} January XVIe vierenveertich, Toorconden desen XXII^{en} Octobris XVIe vierenveertich.

Antonius Engrand prior

Benedictus vanden Saren

M. Boschman, proost

Ick onderschreven kenne voldaan te sijne van dese bovenschreven somme van vier hondert vijftich ponden gr. vanden heer ontfangher generael Stalins. Toorconden desen XXII^{en} octobris 1644.

pieter van x * x den Walle

Ibid., II reeks, nr 160.

— 20 —

1644, 3 DECEMBER. — BETALING AAN Mr LIEVEN VERGRACHT VOOR HET LEGGEN VAN SCHALIEDAKEN OP DE NIEUWE KERK.

Heer Stalins ontfangher generael sult betaelen aen m^r Lieven vergracht de somme van twee dobbel ducaeten die hem beloft sijn int aennemen van zijn werck, vant decken van de kappelle de aftrecken van de voorkercke ende het afreck van den koor tot de eerste pilaeren van de koeppel welcke somme U.L. valideren sal desen 2 december 1644

Bertulphus Molineus

En grand prior

Ben. vander Saren

Ibid., II reeks, nr 377.

— 21 —

1644, 19 DECEMBER. — METINGSTAAT VAN DE METSELWERKEN UITGEVOERD DOOR Mr PIETER VAN DE WALLE AAN DE NIEUWE KERK.

Ghemeten bij ons onderschreven geswooren lantmeters der stede van Ghendt ten versoucke van de eerwerdighe heeren mijne heeren d'administrateurs vande abdije van S^t pieters neffens Ghendt ter eender ende meester pieter vande walle ter ander de naervolghende metzerije wercken bij den zelve vande walle gemaect inden jaere 1644, de metynghe gedaen volghens

den contracte ons in handen geleverd van daten tweeden octobre 1640 ter presentie van heer Berthulfus molineus, ende zijn bevonden als hiernaer volcht, ten eersten beede de vauten vande voorkercke met het verhooghen van haerlieden mueren onder ende boven de zelve vauten. Item alle dry de eyndelmueren daermede de kercke nu afgesloten staet. Item ten lesten het verhooghen vande mueren tot de vaute in ons lieve vrouwe cappelle. Item de vaute ende lanterne boven de zelve mueren, utbrynghende in alles twee hondert neghenentzeventich roeden IIe XI voeten, in welcke grootte niet begrepen en is het besetten nochte paveren van de vloeren midts-gaeters twee vauten inden torre alsoch te steken, bedraegende de voornomde 279 roeden 211 voeten jehens vijfthien guldens van elcke roede de somme van zeshondert achtenneghentich ponden zeshien sc. vier gr. 6 den. In oorconden der waerheyd dat wij dese metynghe ende calculatie wel ende behoorlick gemeten ende gedaen hebben volgens tvoornomde contract zoo hebben wij dese onderteekent desen XIX^{er} decembre 1644,

Jan Bale

Lieven van thuyne

Ibid., II reeks, nr 377.

— 22 —

1645, 24 FEBRUARI. — REKENING VAN PIETER LUYTENS.

Dyt es ghelevert bij pieter Luytens daude ende pieter Luytens de jonghe dese narvolghende partyen van iserweerck dyenende tot de nyeuwe keercke.

Den 3ⁿ September 1644 bij pieter Luytens doude heeft tyen crammen met dooken om onse vrouwe cappelle weghende 25 pont ten seven groote het pond comt 14 sc. 7 gr.
 noch twee cappelroen met dry sluetels om onse vrouwe cappelle weghende dry hondert en sesentneghentich pont comt... 11 lb. 11 sc. gr.

Ibid., II reeks, nr 377.

— 23 —

1645, 24 JULI. — BETALING VAN EEN DAKSTOEL VOOR DE NIEUWE KERK.

Heer Stalins ontfangher generael sult betaelen aen m^r Jehan vilain over een ghebindt voor de nieuwe kercke lanck wesende acht en veertich voet seshien en achten dicke de somme van ses en twintich pont grooten

Ibid., II reeks, nr 377.

— 24 —

1645, 17 AUGUSTUS - 1646, 5 MEI. — JAN MUYSHONT LEVERDE O.M. DE GROTE BOL VAN HET TORENKRUIS.

Dyt is het gone dat ic Jan muyshont ketelere gemaect ende geleverd hebbe tot dienst vander nieuwen tore inde habdie van S^e pieters.

In den heesten geleverd den 10 november 1644 den grooten happel vanden torre wegende... 74 lb.
 noch geleverd den 2 december de vane boven op het cruise wegende... 14 lb. 1 quart
 noch geleverd den 30 Janewary 1645 een kleyn happelken honder de vane wegende... 6 lb. 1 quart
 noch geleverd in twee deversche reisen het latoen om te maken de hoose vanden tore onder het cruise wegende samen... 134 lb.
 noch geleverd den 29 April 4 de meesste piremijden wegende... 72 lb.
 Ontfaen bij my onderschreven... dese bovenschreven vijftich pont derthien sc. acht gr. mij toorconden desen vijfden mey 1646.
 bij mij Jan Muyshont.

Ibid., II reeks, nr 377.

— 25 —

1645. — VERZOEK DOOR DE Wwe VAN M. DE GROOTE, OM UITBETALING NAAR ACHTERSTALLIG LOON, WEGENS SCHILDERWERK.

Supplierende verthoont met alder oodmoet ende eerbiedynghe de weduwe van Michiel de Groote dat wijlent den voorseyden michiel haeren man zaligher binnen zynen leven ghevrocht heeft inde voornoemde abdy zoo in het schilderen ende vergulden vanden turre vande nieuwe kercke als in het cloostere daerover hij van damp maurus Boschman overleden religieus ende proost vande voorseide abdije ontfanghen heeft inde maent van... XVIe vijfffenveertich de somme van 50 lb. gr....

Ibid., II reeks, nr 160.

— 26 —

1647, 19 MAART. — LENING I.V.M. DE BETALING VAN EEN GEDEELTE VAN HET LOODWERK VAN DE KERK.

L'abbe duement autorisé á leve une somme de 676 livres de gros de change pour payer une partie de la livraison de plomb pour la nouvelle église.

August van Lokeren, Chartes et Documents de l'abbaye de St-Pierre à Gand, D. III, nr 2493, Universiteitsbibliotheek van Gent, hs. nr 1530.

— 27 —

1648-1649. — REKENING VAN AMANDUS HOVELINCK.

1648, kersavondt tot 1649 kersavondt

...aen diversche aerbeyders over het vollen vande vauten op de nieuwe kercke... 10 lb. 6 sch. 7 gr. (f° 121)

R.A.G., Fonds S.P.A., I reeks, nr 2326.

— 28 —

1649, 14 JANUARI. — KONTRAKT MET DE MEESTER-METSELAARS OVER HET VOORTZETTEN VAN DE WERKEN AAN DE KERK.

Contract mette metsers raeckend de nieuwe kercke.

Hedent op den veerthiensten January 1649 zijn de onderschreven Eerw. heeren ghecoitteerde tot d'administratie vande Abdije van S^{te} pieters clooster nevens Ghendt sede abbatiali vacante veraccordeert met m^r Joos paret ende m^r pieter vande walle die ooc bij desen kennen van ghelijcken veraccordeert te zijne angaende het metswerck twelcke dit teghenwoordick saysoen ghedaen zal worden zoo aende voorkercke, zijmueren als anden koor vande nieuwe kercke inder manieren naervolghende.

In den eersten zullen sij annemers ghehauden wesen te leveren alle de eemers watertonnen moortelkuypen stryngghen speren delen maeschauten naghels ende voorts alle het ghewan twelcke hemlieden tot het voornomde werck noodich zal wesen ghereserveert alleenelick de boomen die tot het maecken van de stellyngghen hemlieden behouven zullen van weghen de voornomde Eerw. heeren hemlieden annemers bij de wercke ghelevert worden midts condities dat zij annemers zullen moghen ghebruycken het ghewan ende ghereetschepe teghenwoordich in het clooster zijnde.

Daerenboven is expresselijck beproken ende gheconditioneert dat telcker reyse niemant van de voornomde meesters en zal bevonden wesen eenen halven dach lanck gheduerende op twerck gheweest te zyne om goede zorghe ende toesicht te nemen over de wercklieden zullen verbeuren de Somme van drij ponden par. tappliquieren ter beliefte vande voornomde eerw. heeren administrateurs.

Op al welcke conditien de voornomde annemers belooft is van elke roede vierkant de somme van derthien guldens tende maete tende ghelde waermede zij kunnen te vreden sijn haudende boven de somme van drij dobbte ducaten die hemlieden op d'handt ghegheven sijn voor wijnghelt van dit teghenwoordich accoord in kennisse der waerheyt sijn hieraf ghemaect twee ghelijcke instrumenten onder elck van partijen contractanten berustende ende onderteeckent. Actum inde voornomde abdije ten daghe maende ende jaere alsvooren

Clemens Reyner
 Paulus Vilain
 Benedictus van der Saren
 Maurus Boschmans
 Emilianus Stalins
 Joos paret, pieter van den walle

Rijksarchief te Gent, Fonds van de St Pietersabdij, II reeks, nr 383.

— 29 —

1649, 24 DECEMBER - 1652, 24 DECEMBER. — REKENING VAN HIERONIMUS PIERS.

1. aen pauwels de valckenaere, calzynder over aerbeyt vande calzeyde liggende in, ende voorde nieuwe kercke... 4 lb. 9 sch. gr.
  2. ...aen m^r Servaes Manilles beldesnyder over het snyden vande cappeelen van het portael in de nieuwe kercke... 2 lb. gr.
- (Folio 143 v^{so})

Ibid., I reeks, nr 2327.

— 30 —

1651, 23 MAART. — BETALING VOOR HET OVERBRENGEN VAN DE RELIEKWIEËN VAN DE OUDE NAAR DE NIEUWE KERK.

Den Eerw. heer Amandus hovelinck sal believen te betaelen aen Gudwalus vander maerien, tesorier over de musicque gedaen inde Translatie vande reliquien van inde oude tot inde nieuwe kercke, eerst aende tromppeters de somme van 25 sc. grooten, item aende schalmeyers 30 sc. gr. ende voor

de sangers tot 30 sc. gr. maeckende tsamen vijftwintich guldens 10 stuyvers. Actum den 23ⁿ Martij 1651

Somma 4 lb. 5 sc. gr.

Emilianus Stalins, proost

Hijeronimus Piers

Ick onderschreven hebbe ontfaen dese bovenschreven somme.

Gudwalus vander Marien

Ibid., II reeks, nr 407.

— 31 —

1651, 29 MAART. — AANKOOP VAN POTTEN, KRUISEN EN KANDELAARS VOOR DE KERK.

Heer Amandus hovelinck ontfangher generael vande Abdije van S^{te} pieters neffens Gendt, sal betaelen aen heer Gudwalus vander Marien de Somme van seshien ponden 10 sc. gr. ende dat over coop van kandelaers, potten ende cruycen, ten behouwe van onse kercke, actum den 29^e Martij 1651.

Emilianus Stalins, proost

Hijeronimus piers

Het inhaut van dese hebbe ick ontfanghen.

Gudwalus vander Marien

Ibid., II reeks, nr 406.

— 32 —

1675. — DE BLIKSEM TREFT DE TOREN VAN DE ST.-PIETERSKERK.

In 1675 sloeg den blixem in de torens van het Beelfrood en in die van S. Pieters.

J.F. de Laval, Verzameling van echte en andere stukken betrekkelijk de stad Gent, 1833, D.II, p. 333, Universiteitsbibliotheek te Gent, hs. nr. G. 11515.

— 33 —

1679. — INVENTARIS VAN ENKELE WERKEN UITGEVOERD GEDURENDE DE PRELATUUR VAN ARMANDUS HOVELINCK.

1. Item betaelt aen Gillis van Waesberghe over leveringhen van arduinsteen tot het maeken van de kercke... 22000 guldens

2. Item 25000... (?) steen tot decken van de meuren (?) van de kerck 200 guldens
3. Allen der ardeuin tot het opmaecken van de kercken 21000 guldens

R.A.G., Fonds S.P.A., II reeks, nr 286.

— 34 —

1681. — ABT, FRANÇOIS DE HELFAUT LIET VERSCHILLENDE TAPIJTEN MAKEN.

Oock is 't desen eerw. Heer (Fr. de Helfaut) gheweest die ghedaen maecken heeft die schoone curieuse ende raere tapijten die in de kercke van dese abdije van St Pieters nu ter tijdt noch ghesien worden niet sonder vermaeck ende groote verwonderinghe van alle de liefhebbers der selver conste.

Ibid., I reeks, cart., nr 16, § 28.

— 35 —

1681. — PLAATSEN VAN EEN UURWERK OP DE TOREN DER St PIETERSKERK.

Diversche Horlogiën tot Ghendt op het Beelfroodt van aldaar. Tot St Pieters op den Torre van de nieuwe kercke van het clooster.

Ibid., I reeks, cart. nr 16, § 128.

— 36 —

1688, ... TOT 1693, 5 FEBRUARI. — REKENING VAN JAN-BAPte BLANSTERYNS.

1. ...aen frans nockerman over leveringhe van staecken tot het maecken van de gaelderije inden torren... 20 lb. 8 sch. 4 gr.
2. ...aen den selven (Jan Martens) over de bestedinghe van het maecken van ses stijlen inden thooren van dabdijs ende eene balustrade... 37 lb. gr.
3. ...aen m^r Jan de keysere, timmerman over twijnghe besteden vande voornoemde stylen ende balustrade... 3 lb. 6 sch. gr.

Ibid., I reeks, nr 2346, f° 88.

1690, 11 JUNI. — AANBESTEDING VAN DE TORENHELM VAN DE KERK.

Bestedinghe tot het maecken een lanteren aenden torren vande kercke.

Conditien ende bespreck waer op men besteden sal van wegen den Eerw. heere Prelaet vande abdije van Ste Pieters neffens Ghent het hautd ghedaen van het uytdoen van ses stylen vanden thooren van de voorseyde abdije ende het stellen van ses nieuwe stylen met het maecken van een ballustrade op den looden solder ende het leveren van alle de naghelen soo hier naer volght.

In den eersten is hij aennemer ghehouden te maecken alle synne stellinghen noodigh tot sijn aengenomen werck... alle het gonne hij noodigh sal moeten hebben tot het wijt ende inne doen vande voorseyde stylen... ende alle het nieuw hautd sal den aennemer ghelevert worden tot aende voorseyde kercke door den Eerw. heere besteden.

Item is hij aennemer ghehouden te stellen ses nieuwe styllen de selve gheschildt naer den cours vande schilden vanden thooren elcken styl lanck 30 1/2 voet groot van steke thien ende thien duymen ende in elcken styl te wercken twee corbeelen met hunnen pinne-gaeten tanden ende voerloooven den ondersten corbeel lanck seven voeten groot van steke seven en neghen duymen

.....

Oock is hij aannemer ghehouden tusschen elcke twee stylen te wercken twee cruys banden...

Item den aennemer is nogh ghehouden de rychels soo aen den looden solder als van boven aen de lanterne aen het opperste wiel inde voorseyde nieuwe stylen wederom te wercken met voerloooven ter diepte van eenen duym ende met wanhooren...

En de in cas het ghevele datter eenighe rychels lijsten, corbeelen cruys banden quaeme te breken rot ofte ombequaeme om wederom in het selve werck vervrocht te worden sal hij aennemer moeten nieuwe maecken t'sijnen coste op de selve modelle van de aude ghelijck sij jeghenwoordigh sijn staende.

Item den aennemer is gheobligiert te maecken een ballustrade op het loodt ront de lanterne tusschen de stylen ter hooghde van vier voeten...

Den aennemer sal alleen maer verobligiert wesen te doen sijn handt ghedact het leveren van alle sijn ghereetschap...

Item den aennemer is ghehouden van stonden aen in het werck te comen met competente wercklieden om sijn aengenomen werck voldael te hebben onthier en Septembre ofte bij faute van dies het selve werck t'sijnen coste te doen maecken ende volcommen ten wat prijse het sij... ende den aennemer is verobligiert te stellen goede ende souffisante borghe ten contentemente vanden Eerw. heere besteder, soo voor het ontfanghen van het ghelt als voor het volcommen van sijn aengenomen werck ofte

voor eenighe schaede die hij aannemer mochte commen te doene aen eenighe clocken ofte aen den thoren als oock van het schailien dack als andersints als hij van noode sal hebben tot het maecken van sijn aengenomen werk...

Dit werck wort besteedt bij den hoop met het schutten van billietten den minsten instelder... ende is blefven op Jan Martens voor ende midts de somme van achtentwintigh ponden grooten. Actum den elfsten Junij 1690 ende was onderteekent, bij mij

Jan Martens.

Dese staet geenregistreert inden derden boech van contracten ende sentientien f° 109.

Ibid., II reeks, nr 383.

— 38 —

1690, 11 JUNI. — HOUT VOOR HET BOUWEN VAN DE NIEUWE TOREN WORDT GEKEURD.

Wij onderschreven meesters temmerlieden binnen deser stede verclaeren ghevisiteert t'hebben de stijlen ligghende inde abdije van S^{te} pieters om geemployeert te worden inden thooren vande kercke vande selve abdije, ende de selve bevonden thebben daertoe deselve te wesen bequaem in-gevolge vande conditien van bestedinghe van den XI^{en} Juny 1690 met presentatie van het selve wettelyck te verclaeren dies aensocht sijnde. Toorconden desen XI.

Ignatius hutsebauds
Jan hutsebaut
Jacobus Pennekyen
pieter vander gracht
bij mij Lucas van Turre.

Ibid., II reeks, nr 383.

— 39 —

1690, ... TOT 1693, 14 AUGUSTUS. — REKENING VAN J. BAPTE BLANSTRIJNS.

...aen Jacques pieters m^r steenhauder over arbeysloon met eenighe leveringhe van arduynsteen volgens syne specificaetie beginnende 3^{en} maerte 1688 ende eyndende 12^{en} January 1692... 9 lb. 8 sch. 3 gr.
(Folio 44 v^{so})

Ibid., I reeks, nr 2348.

— 40 —

1699, 21 DECEMBER. — REKENING VAN D.A. VAN DER BORG I.V.M. HET SCHILDEREN VAN EEN WIMPEL.

Le sousignée confesse d'avoir reçu la somme de trois florins hors de main de monsieur Puttem pour salair et couleur de la baniere de la tour de leglise de St. Pierre fait a Gand ce 21 decembre 1699.

D.A. van der Borg.

Ibid., II reeks, nr 406.

— 41 —

1715, 24 DECEMBER - 1716, 24 DECEMBER. — REKENING VAN JAN FRANS VANDER CRUYCEN.

1. ...over den coop van eenigh benthems steen aen wijlent den Eerw^{sten} heer prelaet... 58 lb. 6 sch. 8 gr.
Folio 99
2. ...aen den Eerw^{sten} heer prelaet ghedenameert totten opbouw van de kercke... 1400 lb. gr.
3. ...aen wijlent den Eerw. heer ghedenameerden prelaet tot den bouw van de kercke... 350 lb. gr.
Folio 100

Ibid., I reeks, nr 2366.

— 42 —

1716, 9 MAART. — G. GHEERAERTS LEVERT PROFIELSTEEN VOOR DE ABDIJKERK.

Den onderschreven kendt midts desen aenveert te hebben vanden Eerw. heer prior vande vermaarde Abdije van Ste Pieters neffens Ghendt, het leveren tot op de vaert binnen Brussel, tot aen het schip eene cronisse van drij laeghen die tsamen hooghe sijn eenen ghendtschen voet en half de welcke moet ghestelt wesen, soo diep dat se haer selven can draghen, ende dat voor den prijs van drij guldens en half ideren ghentschen voet. Item tot de selve cronisse moeten ghelevert worden tot achtenvijftich ofte sestig gentsche voeten. Item als mede is oock besteedt een architraefken te weten hooghe vijf duymen en half ende eenen voet ghesteert, tot seventien voeten, a thien stuyers den gentschen voet. Item noch gheaccordeert het leveren van een deksel tot het decken van de groote venster vanden voorghevel, twelcke dicke is ses duymen ende drij voeten ghesteirt voor acht schel-lingen gr. courant den voet ghefatsoeneert conforme de molle mollant

alles suyver ghelevert tot aende voornoemde vaert binnen brussel ende hiermede is noch besteedt, eene cromme samarande ter dichte volghens de molle mollant aen hem behandicht tot hondert en twelf ghenchtsche voeten ten prijse van thien stuyvers den voet, de conditien als vooren tot aende vaert ghelevert ende tol vrij op den wich, als oock ongheschonden binnen Ghendt t'eynden maete t'eynden ghelde. Actum desen 9° maerte 1716.

A. Cruycke Prior.

het merck van X Jaspaert gheeraerts.

(In rand) Dese leverynghe is ghelevert den 5ⁿ Juny 1716 ende bedraeghende over de voeten hier vooren gheaccordeert ter somme van tweeenvijftich ponden en elf sch. gr.

Ontfaen den inhoud deser vanden Eerw. heere prior ter causen hier boven vermeld. Actum desen 5ⁿ Juny 1716.

dit is het antticken X van mijn vader gespeer Geeraerds

Ibid., II reeks, nr 160.

— 43 —

1716, 3 JULI. — R. BOGAERT KOOPT TE DUINKERKE STEEN VOOR DE ABDIJKERK.

Ontfaen vanden heere prior vande Abdij van S^{te} pieter de somme van vier pondt drij schellynghen en vier gr. wisselgelt over verschot bij mij ghedaen in het voyageren naer duynckercke tot het coopen van Engelschen steen tot het opbauwen vande kercke vande voorseide abdije.

Actum desen 3° July 1716.

Rogier Bogaert.

Ontfaen vanden Eerweerden heere prior de somme van seven guldens courant ghelt over mijne voyaeg van gendt naer brussel.

Actum desen 7ⁿ Septembre 1716.

Rogier Bogaert.

Ibid., II reeks, nr 160.

— 44 —

1717, 11 FEBRUARI. — J. COLIN MAAKT HET HOUTEN MODEL VAN DE KOEPSEL.

Ontfaen bij mij onderschreven van den Eerweerden heere prelaet vande exempte abdije van S^{te} pieters nevens gendt de somme van neghen hondert vijftigh gulden courant over het maecken ende leveren vande morelle van haudt vande domme vande kercke vande selve abdije, met alle het gonne dearaen dependert. Aactum desen XI february 1717.

Jacques Colin.

Ibid., II reeks, nr 160.

1717, 5 APRIL. — AKTE WAARBIJ DE MEESTER-METSelaar, -Timmerman, -Steenhouwer en Beeldsnijder het nog af te werken gedeelte der kerk op meer dan 100.000 gulden ramen.

Compareerden voor mij Jacques Guillaeme Tservranx openbaer notaris publicq ende royal tot ghendt hoofstادت van vlaenderen residerende present de ghetuyghen naerghenoemt in persoeene pieter, ende gillis hertschap, pieter vande vijvere, ende Jacobus vander cruycen meesters metsers, ende timmerlieden, steenhauwers, ende biltsnijders werckende teghenwoordigh aende kercke van het clooster van S^{te} pieters van het ordre van Ste Benedictus neffens ghendt welcke comparanten onder solemnelen eede in handen mijns notaris ghepresteert hebben verclaert dat volgens hun oordeel, ende beste kennisse den bauw den welcken tot voltrecken vande selve kercke noch resteert gemaect te moeten worden meer dan hondert duysent guldens vlaemsche munte sal moeten becostighen, ghemerckt dat noch wel het derde deel vande selve kercke te maecken is ghevende voor redenen van wetenschap het gone voorschreven alsoo bij experientie te bevinden aldus ghedaen, ende ghepasseert ter presentie van sieur charles Schockaert, ende Jan van der cruycen ghetuyghen hierover gheroupen, ende gheboden desen april seventhien hondert seventhien, ende was onderteeckent Pieter hertschap, Pieter vande vijvere Jacobus vander cruycen Gillis hertschap, Jan vander cruycen als present C. Schockaert, ende J.G. Tservranx notaris publicq, ende Royal.

Ibid., II reeks, nr 161.

1717, 28 SEPTEMBER. — KWIJTSCHRIFT VAN DE DEKSTUKKEN OP DE GEVEL VAN DE KERK.

Ontfaen van den Eerweerden heere prelaet van de abdije van S^{te} pieters de somme van sevenentachtentich ponden thien schellynghen gr. courant ghelt over leverynghe van hondert en vijf voeten baelegemsche lijstesteen dienende voor deckstucken van de cornisse in den gevel van de kercke van de voorseyde abdije ten advenante van seshien schellynghen ende acht grooten den voet.

Actum desen 28ⁿ Septembre 1717.

Joos bijens

Ibid., II reeks, nr 160.

— 47 —

1717, 2 OKTOBER. — DE MARKIES DE PRIE VERZOEKT ABT E. CRUYCKE HET GROOT KERKPORTAAL TE LATEN VRIJMAKEN MET HET OOG OP DE INHULDIGINGSPLECHTIGHEID VAN KAREL VI ALS GRAAF VAN VLAANDEREN.

Hercule Joseph Louis Turinetti, Marquis de Prié
Ministre plénipotentiaire de Sa Majesté Impériale et Catholique
Charle VI.

Reverend Pere en Dieu, Cher et bien amé.

La ceremonie de l'inauguration prochaine de sa Ma^{te} Imp^{le} et Cath^e... dans la province de flandre, devant etre commencée dans l'église de votre abbaije,...

L'on nous informe aussi que le grand portail de la dicte église se trouvant embarassé par les batimens que l'on ij construit, vous proposez que nous y fassions notre entrée par une autre route et une moindre porte du coté de cette église que l'on a pratiqué cij devant en pareille solemnité;... Nous attendons à ce que vous fasiez amouvoir tous les obstacles et empechemens au dit grand portail,...

Bruxelles le 2e d'Octobre 1717

Le Marquis de Prié
P.A. de Bretel

Archief der St.-Baafskathedraal te Gent, Fonds der St.-Pietersabdij, XXIV-137; G. Celis, Eenige aantekeningen over de blijde inkomsten der Graven van Vlaanderen in de Sint-Pietersabdij, in: B.G.O.G., Gent, 191, p. 24.

— 48 —

1717, 13 OKTOBER. — KWIJTSCHRIFT VAN DE DEKLIJSTEN OP DE WESTGEVEL VAN DE KERK.

Ontfaen van den Eerweerden heere prelaet van de abdije van Ste Pieters de somme van vierentsestich ponden twee schellynghen en vier grooten courant ghelt over leverynghe van 49 voeten van het bovenste deel van de gotlijste ende sesthien voeten van het middelste deel voor de kercke van de voorseyde abdije.

Actum desen 13^{en} Octobre 1717 waermede de gheheele lijste is voldaeen.

Lambert Lis.

Rijksarchief te Gent, Fonds St.-Pietersabdij, II reeks, nr 160.

1717, 24 DECEMBER - 1718, 24 DECEMBER. — REKENING VAN JAN FRANS VANDER CRUYCEN.

...aen Guillaume de meyer over schip vracht van het ghesaeght haudt ghecomen van geertsberghe tot den bouw van de kercke. 19 lb. gr.
(Folio 97 v⁸⁰)

Ibid., I reeks, nr 2637.

1717, 24 DECEMBER - 1719, 24 DECEMBER. — REKENING VAN JAN-FRANS VAN DER CRUYCEN.

Andere renten loopende a drij par cento opghenomen tot den opbauw vande kercke van desen clooster.

1. ...eene rente van 30 ponden gr. wisselgelt tsiaers... in proffijte van Jo^r Jan Albert de coninck...
2. ...eene rente van 60 ponden gr. wisselgelt tsiaers... in proffijte van mher frans aloyse van der meersch...
3. ...eene rente van 40 ponden gr. tsiaers... in proffijte van mher N. Le Roy secretaris van sijne majesteits Raedt van staeten...
(Folio 79 v⁸⁰)
4. ...eene rente van 49 ponden gr. tsiaers... in proffijte van heer dominicus vander fonteyne ende consorten...
5. ...eene rente van 60 ponden gr. tsiaers wisselg... in proffijte van mher frans aloyse vander meersch...
6. ...noch eene andere rente van 60 ponden gr. wisselg. tsiaers... in proffijte vanden selven heer vander meersch...
(Folio 80)
7. ...noch eene rente van 18 ponden gr. wiss. tsiaers... vanden selven heer vander meersch...
8. ...betaelt aenden heer baron van kieseghem... 17 pond 15 sch. gr.
(Folio 80 v⁸⁰)

Vijfde somme van betalinghe draeght
422 lb. 1 sch. 8 gr.

Rijksarchief te Gent, Fonds St Pietersabdij, I reeks, nr 2367.

— 51 —

1719, 24 DECEMBER - 1720, 24 DECEMBER. — REKENING VAN JAN FRANS VANDER CRUYSEN.

1. ...aen Jacobus vander Cruyssen over arbeyt van steenhouden...
2 lb. 10 sch. gr.
(Folio 91)
2. ...aen Lambert lis over reste van leverynghe van blauwsteen...
30 lb. 8 sch. 6 gr.
(Folio 92)
3. ...aen rogier bogaert over verscot vande vrecht van een voer blauwen steen van brussel...
1 lb. 1 sch. 8 gr.
(f° 92)

Ibid., I reeks, nr 2368.

— 52 —

1719, 24 DECEMBER TOT 1720, 24 DECEMBER. — REKENING VAN JAN FRANS VANDER CRUYSEN.

1. ...aen Nicolaes verheul over het placken ende schoonmaecken van het stuck vanden autaar van Ste Pieter...
5 lb. 6 sch. gr.
(F° 93 v°)
2. ...aen sieur Joannes Smidts over de leverynghe van eenen missael besleghen met silver...
75 lb. 16 sch. 8 gr.
(F° 94)
3. ...aen p. A. Cabey over het reste van cappen ende maken vande branchen vande vier groote ende twee cleyne vauten vande voor-kercke...
10 lb. 7 sch. 4 gr.
(F° 99 v°)
4. ...aen sieur chaerles Schockaert over verscot bij hem ghedaen aende steenzaeghers ende andere...
82 lb. 8 sch. 10 gr.
5. ...aen philips Martens, steenhouder over het snijden van capiteelen ende boghens inde kercke...
44 lb. 2 sch. 8 gr.
6. ...aen Ludovicus heye over leverynghe van terras...
9 lb. 10 sch. gr.
7. ...aen Joffrauwe reynevelt over het vergulden vanden bol ende het cruyse op den domme vande kercke...
16 lb. 13 sch. 4 gr.
(F° 101 v°)
8. ...aen pieter de sutter meester beeldthouder over aerbeytsloon...
14 lb. 13 sch. 2 gr.
F° 102
9. ...aen Jean bap^{te} midavaine over leverynghe van 2212 paveysteen...
92 lb. 3 sch. 4 gr.
10. ...aen pieter de sutter, beeldthouder over daghieren...
27 lb. 2 sch. gr.
F° 102 v°

11. ...aen Andries Tees over aerbeytsloon van lamberseren... 46 lb. gr.
F^o 103
12. ...aen Gillis de Somer over het lossen van 2000 voet witten Ryssel-
schen steen... 3 lb. gr.
F^o 103 v°

Ibid., I reeks, nr 2368.

— 53 —

1721, 9 DECEMBER. — DOM. AUG. COPPENS KRIJGT VOLMACHT
OM DE BEVLOERING AAN TE KOPEN.

Wij Antonius abt vande Excempte Abdije van Ste Pieters neffens Ghendt hebben ghecommitteert ende gheauthoriseert, ghelyck wij authoriseren bij desen damp Augustinus Coppens Religieus ende bouwmeester vande selve abdije om te vacheren naer de stadt van brussel ende aldaer ofte op de putten tot onckersele ofte daerontrent te coopen ses dusent witte paversteenen tot het paveren vande kercke van onse voorschreven abdije ende daertoe te affirmeren ende tsijnder assistentie te noemen alsulcke personen, als hij sal noodigh oordelen, met belofte ende verbandt van te hauden voor goed ende van weerden het contract ofte contracten, die den voornoemden heer Coppens ofte desselfs ghemachtighde diesaengaende sal maecken, ende de selve te sullen volcommen even eens alsof wij die selve ghemaect hadden onder obligatie, belofte ende verbant als naer rechte, actum in onse voorseide abdije van Ste Pieters neffens ghendt desen 9ⁿ decembre 1721.

Antonius abt van St Pieters

Ibid., II reeks, nr 160.

— 54 —

1721, 24 DECEMBER - 1722, 24 DECEMBER. — REKENING VAN
JAN FRANCHOIS VAN DER CRUYCEN.

1. ...aen pieter verbiest over het vrijen van 1400 paveysteenen voor de
kercke... 2 lb., 14 sch., 4 gr.
(Folio 106 v^{so})
2. ...aen pieter verbiest over vier hondert panen steen ende andere
devoiren van het doen visiteren van de steen... 21 lb., 18 sch., 2 gr.
(Folio 109)
3. ...aen Gillis stevens over leverynghe van hollantssteen, clompen ende
tichelen... 14 lb., 18 sch., 5 gr.
(Folio 115 v^{so})

Ibid., I reeks, nr 2369.

— 55 —

1722, 5 FEBRUARI. — SMIT J. ARENS MAAKT DE BALUSTRADE IN DE KOEPEL.

Mr Joannes Arens bekent veracordeert te hebben met mijnheer Augustinus Coppens bouwmeester der abdije van Ste Pieters over het maecken vande groote ballustraede binnen den dom vande kercke der selver abdije met „S”crollen soo van boven als beneden a vijf boortiens par pont mits alles sijnde van het cijfer der abdije.

Actum den 5 februari 1722.

Joannes Arens.

Ibid., II reeks, nr. 160.

— 56 —

1722, 10 JUNI. — LEVEREN VAN BEVLOERING VOOR DE KERK.

D'heere pachter ssullen believen te verleenen een los biliet van vier ondert witte vloersteen... voor d'abdije van S. Pieters welcke sal debet bleyven. Actum den 10 Juni 1722.

Augustinus Coppens, bouwmeester van S. Pieters

Ibid., II reeks, nr 286.

— 57 —

1722, 29 JUNI. — DE NIEUWE ABDIJ-KERK IS VOLTOOID.

29 Juny 1722 is alhier volmaakt geworden de voorkercke benevens den schoonen lanteern van de abdye van S. Pieters, en is de kerke alsdaan geopend geworden, de welke eenige jaeren gesloten was geweest ten opzichte van het werken.

J.F. de Laval, o.c., D.II. bl. 284, Univ. bib. te Gent, hs. nr G. 11515.

— 58 —

1722 - 1723. — REKENING VAN A. COPPENS, ALS BOS- EN BOUWMEESTER VAN DE ABDIJ.

Rekeninghe van Augustinus Coopens... soo als bos ende bouwmeester van St Pieters.

Februarij 1722.

1. Den 21 dito de meesters beelhauwer, lootgieter etc. beschoncken

lb. 0-1-2

2. Den 2 dito de baesen beschoncken 0-0-9
 Den 18 dito gegeven aen de metsers als belofte van
 twee kerckvijnsters... 0-4-8
 Item voor het voeren ende draeger der vier evangelisten naer
 den potbackers. 0-3-6
 Den 25 dito gegeven aen de metsers voor de beste strecken te
 maecken der twee beste vijnsters 0-4-8
 Meye 1722.
3. Den 2 aen den Smets knechten gegeven voor specie van den
 mey der eijseren groote ballustraede in den dom van onse
 kercke 0-3-6
 Den 5 dito gegeven aen flament voor 35 1/2 voet witten
 steen door martens den steenhauwer gemeten... 1-9-7
 Junij 1722.
4. 1 dito gegeven als verloren maendags aen schrijnwerkers in
 d'abdeije, alle de metsers in onse kercke en alle de knaepen
 ende de steenhauwers... 0-9-4
 Item gegeven aen de metsers tot gauw in de vict de stellinge
 te maecken boven den hoogen autaer om een nieuwe vijnster
 te maecken... 0-3-6
 25, gegeven aen al het werckvolck voor de drij vijnsters, ende
 het insetten der waeppen in het huijteiijnde boven den
 autaer... 0-5-10
 28, aen de witters als mijne schoenen vaegende, ende aen de
 metsers en knaepen en alle andere wercklieden mij veel
 geluks wenshende met de kercke als alles gedaen sijnde,
 gegeven... 0-9-4
 11 Junij 1722 betaelt de schipvrecht van twee voer en alf
 witten brusselschen vloersteen, certificatie en t'lossen daer
 bij... 1-13-8
 September 1723.
5. 21 dito, betaelt Joseph gravelinne... over ghesaeght te hebben
 den egipschen marbelsteen tot het maecken van marbele taf-
 fels, ende daer aengevroght 24 daegen en drije quaerts van
 eenen dagh... dus par quitantie... lb. 2-17-9

R.A.G., Fonds S.P.A., II reeks, nr 286.

— 59 —

1723, 21 DECEMBER - 1 SEPTEMBER 1724. — REKENING VAN
 JAN FRANS VAN DER CRUYCEN.

...aen louis schermur over het maken vande montants van twee vensters
 inde kercke van de abdije ende andere dagh hueren... 9 lb., 15 sch., 3 gr.
 F° 81

Ibid., I reeks, nr 2370.

— 60 —

1724, 15 DECEMBER. — DE ABT LAAT AAN DE RAAD VAN VLAANDEREN WETEN DAT HIJ TUSSEN DE ABDIJ EN DE O.L.V. KERK EEN AFSLUITING LIET BOUWEN.

Aen hooghe ende moghende heeren vanden Rade in vlaenderen.

Supplierende verthoont reverentelyck den Eerw. heer prelaet vande exempte abdije van S^{te} pieters neffens ghendt heere der selve heerelijchede ende patroon van onse L. vrouwe kercke aldaer dat hij over corten tijt hebbende ghedaen opbauwen de kercke vande selve abdije, om aen haer te gheven eene juste ende convenable intrede op den 15 deser maent decembre 1724, heeft beghinnen te doen legghen de fundamenten van eenen schoonen muer ende balustrade op eene plaetse gheleghen neffens het kerckhof vande voorseyde kercke van onse L. vrouwe, daerdoor niet alleene de voorseyde sijne abbatiale kercke maer oock de gonne van onse L. vrouwe voorseyt sauden bevrijt worden van dieven, ende andere inconvenienten van het vuytwerpen van de ghelaesen ende anderssints, ende al ist dat niemant en hadde behoort hem in het voorseyde loffelijck werck te beletten...

Ibid., II reeks, nr 162.

— 61 —

1729. — REKENING VAN AMBROSIUS PAUWELS.

1. ...aen livinus van Elderbergh... over het cappen vande vaesen op het kerckhof alsmede het blaffon op de saele... 2 lb., 10 sch., 6 gr.
(F^o 2)
2. ...aen Aelbert Cornet... over leverynge van blauwen steen tot de coverture van de bacillestrade... 35 lb. 10 sch. 8 gr.
(F^o 8)

Ibid., I reeks, nr 2373.

— 62 —

1729 (?). — REKENING VAN GELEVERDE BENTHEMER EN GILHUIZER STEEN.

De Ed. Eerwaerde heeren van de abdij van St. pieter nevens Gent zijn debit Steven vennekool en compagnie aen Ued. geleverd de volgende benthemer en gilhuizer hardt steen.

Comt mijn noch van de twee geleverde posten volgens mijne schrijvens aen de erweerde heer de smet op die oude rekeninck noch...

f. 500,—

van Zwol geleverd met schipper Henderick aelders naer delfs haeven om in een plijdt schip te laeden van schipper Maas de onderstaende blocken door de stadtsmeeter tot zwol gemeeten, dien dan ock van daer voor de Eerwaarde heeren haar Rekeninck en Risico voeren met haar vrachte ets zijnde de 64 blocken ordinaerie maaten te zamen 970 voeten a 15 stuyvers...	f.	727,10
een maat block in 27 1/2 voet de voet 16 stuyvers...		12,2
Noch van Zwol geleverd aende bovenstaende heeren met, schipper pieter Morre meede naar Delft hooren om daer in de zelve plijdt schip te laeden de volgende blocken steen door de stadtsmeeter gemeeten 48 blocken te zaemen 732 voeten a 15 stuyvers	f.	549
en 8 maatblocken te samen 248 voeten zijnde boven de 30 voet a 17 stuyver.	f.	210,16
Noch van Zwol geleverd met schip Henderick twicht naer delfs haeven om te lossen int plijdt schip van schipper Grenier van gent 56 Blocken dits steen door de stadtsmeeter tot Zwol gemeeten te saemen 780 voeten a 15 stuyvers de voet	f.	585
en 7 maat Blocken tezaemen 200 voeten a 16 stuyvers de voet	f.	160
Noch van Zwol geleverd op delfs haeven met schipper Jan- vis korf om tselve te lossen aen de bovenstaende plijdt 61 ordinarie blocken steen door de stadts meeter tot Zwol gemeeten te saemen in maaten 840 voeten a 15 stuyvers		630
en 4 maat blocken te saemen 123 voet zijnde over de 30 voet a 17 stuyvers		104
		<hr/>
	Som	3488,17

Ibid., II reeks, nr 378.

— 63 —

1729, 25 OKTOBER. — L. VAN HELDERBERGH MAAKT EEN VAAS OP DE BALUSTRADE.

Mijnheer Standaert ontfanger van onse domeynen sal betaalen aen Livinus van helderbercht vier patecons in specie voor het cappen vande vaese op het kerckhof, ende twaelf sc. voor twee daghuren en alf aen den blaffon op de saele, ende seven stuyvers voor plaester, desen 25 octobre 1729

Antonius abt van Ste Pieters.

Ontfaen den inhaut deser.

Livinus van helderbergh.

Ibid., II reeks, nr 405.

— 64 —

1731, 10 FEBRUARI TOT 1731, 7 NOVEMBER. — REKENING VAN AMBROSIUS PAUWELS.

1. ...aen thomaes nutesonne... over leverynghe van loot dienende tot de baillustraede... 12 lb. 2 sch. 10 gr.
F^o 6 v°.
2. ...aen diverssche wercklieden over het planneren van het kerckhof van onse L. vrouwe tot het stellen vande baillustrade... 82 lb. 8 sch. 5 gr.
F^o 10.

Ibid., I reeks, nr 2374.

— 65 —

1732, 4 NOVEMBER. — B. DE WILDE MAAKT HET BESTEK VOOR TWEE VAZEN OP DE PILASTERS VAN DE AFSLUITING OP 'T KERKHOF.

Ten versoecke van den Eerwaarden heer prelaet... gecalculeert... wat dat sullen commen te costen, de twee blauwe soucijnnsche vaesen die gestelt saude worden, op de twee groote pillasters, nevens de poorte vande Ballustraede op het kerckhof nevens de voornoemde abdiye, ende bevonden naer metinghe ende calculatie dat de voorseide vaesen sullen commen te costen, ghemaect sijnde met de waepens op, volgens d'aenwijssinge vande modelle, ende cleene voet maete, tot de somme van twintigh ponden gr. wisselgelt ider. Actum desen 4^e november 1732.

Bernardus de wilde.

Ibid., II reeks, nr 405.

— 66 —

1734, 12 JULI. — B. DE WILDE BETAALT EEN REKENING VOOR 'T KAPPEN VAN EEN VAAS.

Ontfaen bij mij onderschreven vuyt handen van sieur Bernardus de wilde, betaelende over den eerweerdighen heer prelaet van de abdiye van S^{te} pieters... de somme van een pondt acht schell. grooten wisselgelt dit over het snyden van eene faese. Actum desen 12^e july 1734.

Ibid., II reeks, nr 163.

1739, 13 MEI. — I. WALKIERS ZAL EEN PARTIJ VLOERSTEEN LEVEREN.

Copie vande memorie ter handt ghestelt aen Ignace Walckiers m^r steenhouder tot brussel wonende achter de Jesuïtekerck.

een hondert en twaelf swarte namensche steenen gheschuert ende sersoet precies inden wijncelhaeck ghekant, al vier sijden op de preciese grootte van dit medecommende blauw papier.

wel te sorghen datter geene steenen onder en sijn die met quaede aders ofte ontgiften en sijn besmedt.

Den onderschreven verobligeert hem met den eersten doendelyck te leveren in het schip vanden beurtman binnen de stad Brussel den voorsyden nombre van 112 steenen wel ende behoorclijck gheconditionneert waren van alle oncosten op de maete van het blad papier bij hem gemeten sijnde twee voeten min eenen duym brusselsche maete,...

Actum in Brussel den XIII^{en} Meye 1739.

Ignatius Walkiers

Ibid., II reeks, nr 161.

1740, 19 DECEMBER - 1744, 9 MAART. — REKENING VAN DOM AMBROSIUS PAUWELS.

...betaalinghe... van wercken, reparatien ende pensioenen van wercklieden... (Rub. 7).

1. ...aen Jan Lis... over leveringhe van twee ballustraden onder de kercke ende twee kegels... 12 lb. 6 sch. 8 gr.
2. ...aenden selven over leverynghe van twee blauwe arduyne vaesen staende op den muer tusschen de twee kercken... 19 lb. gr. (F^o 13).
3. ...aen N. van helderbergh, beeldhouwer... 4 lb. 10 sch. gr. (F^o 17 v°)

Ibid., I reeks, nr 2382.

1741, 25 APRIL. — P. VAN DEN HENDE MAAKT EN LEVERT TRALIEN VOOR DE BALUSTRADE.

Peter van hende ghemaect en ghelevert 12 isere traelen dienste tot de balustrade... met acoert a 1 hortens het pont ende 10 pont ten honderde

lecase, ende 1 isere hecken a 2 stuyvers het pont en 10 ten hondere lecase t'sedert den 25 april 1741.

Ibid., II reeks, nr 164.

— 70 —

1741, 4 OKTOBER. — J. LIS LEVERDE TWEE BALUSTRADEN.

Ontfaen bij den onderschreven van Damp Ambrosius Pauwels ontfangher generael van d'Exempte abdije van S^{te} pieters de somme van thien ponden gr. over leveringhe van twee ballustaeden onder de kercke alsmede nogh twee pondt ses schell. en acht gr. over leverynghe van twee kegels ten dienste ende tot gebruyck vande voornoemde abdiij. Actum den 4ⁿ Octobre 1741.

Jean Lis.

Ibid., II reeks, nr 164.

— 71 —

1742, 25 MEI. — J.B. DE LIS WORDT BETAALD VOOR 2 VAZEN OP DE BALUSTRADE.

Gelevert door Jan Bap^{te} de Lis ten dienste van d'abdije van S^{te} pieters twee vaesen om op den muer tusschen de kercke volgens accort comt

19 lb.

Ontfaen de bovenstaende somme van neghenthien ponden gr. van Damp Ambrosius pauwels ontfangher generael van d'abdije van S^{te} pieters ter causen voormelt. Actum den 25ⁿ Meye 1742.

Jean Lis.

Ibid., II reeks, nr 164.

— 72 —

1748, 6 AUGUSTUS. — LEGGEN VAN DE MARMEREN VLOER IN HET KOOR.

Ontfaen bij den onderschreven van mijnheer den ontfangher van Ste Pieters de somme van twee pondt vijfthien schellynghen ses gr. over ghevrocht t'hebben als knape in het legghen van den maerbelen vloer van den choor ten tijde van seven en twintigh daeghen ende drij quaerten à twee schell. daeghs. Actum den 6^{en} oust 1748.

Jacobus Rogghe.

Damp ambrosius pauwels ontfanger generael van onse domeynen sal

valideren in misen rekenynghe de somme van twee ponden vijftien schellinghen en ses gr. ter causen hier vooren vermeldt. T'oorconden.

Philippus abt van S^e Pieters

Ibid., II reeks, nr 160.

— 73 —

1769 (?) PH. BAERT VRAAGT ENKELE INLICHTINGEN OVER DE ABDIJ EN OVER DE STAD GENT.

Memoire de ce que le sieur Bart voudroit scavoir touchant l'Abbaye de St Pierre en la ville de Gand pour achever son ouvrage.

Primo quand a été batit le couvent et l'Eglise de l'Abbaye de St Pierre a Gand.

Qui en a été l'Architecte et les autres particularités touchant ce bâtiment.

Une note des curiausités et pieces antiques qui se trouvent dans cette belle Abbaye.

Ibid., II reeks, nr 76.

— 74 —

1771, 25 JUNI. — REKENING VOOR 'T VERGULDEN VAN 'T NIEUW TORENKRUIS.

Geemployeert aen het nieuw cruys van onsen verhoogden thoren 1771. Gelevert door mij joannes frans toebent gaudtslager in ghendt, door oordre vanden Eerw. heer prelaet vande vermaerde abdije van S. pieters nevens ghendt, dese naervolgende leverynge.

Alvooren gelevert op den 25 juny 1771

12 boeken gaudt à 6 schell. wisselgelt			
den boek bedraegt in guldens courant		25	4 0
den 1 augusty 8 boeken dito		16	16 0
den 4 dito 4 boeken dito		8	8 0
den 5 dito 4 boeken dito		8	8 0
den 6 dito 3 boeken dito		6	6 0
den 16 dito 4 boeken a eenen gulden			
wisselgelt den boek bedraegt in guldens courant		4	13 0

Somma t'somen 69 15 stuyver

Vid. M. vanden Haute

Ibid., II reeks, nr 160.

— 75 —

1771. — DE TOREN DER ABDIJKERK WORDT VERANDERD.

In 't zelve jaer heeft de abdije van S. Pieters haeren toren veranderd, 't geen boven het dak is. Van te voren was het een ander model.

J.F. de Laval, o.c., D.II, 541, Univ. bib. te Gent, bs nr 11515.

— 76 —

1772, 18 SEPTEMBER. — BETALING VOOR 'T WITTEN VAN DE KERK.

Les soussignés Balthasar Perugini et compagnons confesseurs d'avoir recue de Messieurs les receveurs generaux de l'Exempte Abbaye de Saint Pierre lez Gand la somme de cinq cent cinquante florins argent courant de flandre, conformement a notre accord et demande pour la main d'œuvre et d'avoir blanchi l'église de ladite abbaye; mais comme la chapelle de Notre Dame y située derriere le chœur, comprise sous le meme accord de l'église entiere, ne se trouve pas encore blanchie à cause des reparations y necessaires, nous nous obligeons par cette, foy d'honnêtes hommes, de la venir blanchir, l'estée prochain sans recompense ultérieure, en foy de quoy je Balthasar Perugini comme principal j'ay signé ces presentes ce 18 Septembre 1772. Estoit signé Balthazar Perugini et chonpagni.

Damp Maurus De Bruns ende Damp Paulus vande vynckt beyde ont-fangers generals van d'abdije van Ste Pieters sal valideren in misen van Rekeninge de somme van 91 lb. 13 sch. 4 gr. ter causen hier vooren vermeld t'oorconden desen 10 sept. onderteekent.

Gudwalus abt van St Pieters.

R.A.G., Fonds S.P.A., II reeks, nr 160.

— 77 —

1779-1780. — HEKELDICHT VAN DOM CORNELISSENS OP DE GEBOUWEN VAN DE ABDIJ.

Bouwkundighe bemerckingen van eenen nieuwsgierighen
Engelschman overgeset door synen taelman
Bouwkundighen oog-slag
op
D'exempt Abdije van Sinte Pieters

.....
Ik heete kemels hier, die mislaegen, die blijken, die van regel en wet der bouwkund verr af wijken... uw kerk, uw schoone kerk, van iedereen

gepresen, die 't voorhoofd van uw huys en middelpoint moest wesen,... sij light als in een sak, en met doet se verdwijnen.

Door het prelaets gebouw 't geen hier recht vooren staet;... dien kemel voor uw kerk, sal ik dien altijd haeten...

Deës kerk, wel opgebouwt in 't order der Romijnen waer in dat Benedict met reden mag uytshynen. Doet eer aen den Romeyn, die 't voorwerp heeft gemaekt,... geen werk soo naer volmacht en heb ik oyt gevonden noch hier in de stad Ghend noch voordr in het rondn;

had men het voorwerp maer gevolgt net als het lag,... men heeft hier, soo mij denkt, van 't voorwerp willen dwaelen,

want'k sie het gevelwerk met een fronton gecroont; Dit heeft de tekening des voorwerps noyt vertoont; Maer wel een balustraed die 't kerkdack moeste decken en sig op de cornich langs weder zyd' uytstrecken.

Want het blijkt al te claer, dat maer alleen den dom het gevelhoofd mag syn en croonen 't werk rontom. ...had men hier bovendien langs weêrzyd deser kerk geen neervensters gesien het voorwerp wilt den dag doen in de kercke daelen allenlijk van omhoog; maer men heeft willen faelen als men hier naeder hand dees vensters heeft gesticht...

Voors is den toren ook niet hoog genoeg verheven; hij heeft die hoogte niet, die 't voorwerp heeft gegeven;

men heeft een ander hoofd het daklijf opgesteld, en onbedachtelijk het halsdeel neergevelt.

Abdij, hoe hebt gij soo het opperhoofd der bouwen ('t geen men twee uren ver beduidelijk kan beschouwen) van thien voeten gekrengt? uyt vrees voor 't hemelsch vier: wel neemt den blixem dan niet laeger synen swier?

G'hebt de volmaektheyd nu der piramid' verloren, die 't voorgevel en dom uijt vroghten met den toren,...

Nu gaen ik van dees kerk het edel vat aenmerken:... Iet, 't geen mij vremde denkt is, dat dees schoone kerke is gansch verkeert geset, ...hierom had moeten staen den toren naer het Westen en naer 't Oosten den dom; soo stond dees kerk ten besten;

men had, den toren door, dan in dees vat gegaen en dan had 't hoogautaer net op syn plaets gestaan... dat den doorluchten Dom het hoogautaer moest croonen;... 't geen nu versteken schynt op 't voetend van de kerk, ...hoe licht had men vernomen, van desen ingang af, de werking van den dom die men als nu moet sien met 't hoofd verr achter om!...

Eerst vind ik een portael de voordeur qualijk decken... steekt dese kleerkas buyten, ...en recht hier een portael in 't merbel naer de maet soo als aen wederkant van uwen zijd'beuk staet. Een tweeden sien ik voors een orgelkas uytsteken die de g'lijkformigheyd van 't coor vat komt te breken: ... 't Is seker dat s'in minst geen bouwwerk mag beletten;... Maer! wat voor schrinwerk dan sien ik hier sig uytstrecken over 't pilasterswerk, en dit leelyck bedecken? 't is uw gestoelt; ...Geensins, exempt abdij, en mog gij dit hier laeten... want 't neemt te leelijk weg 't pilasters derde deel, en soo bederft het gans de schoonheyd van 't geheel. Men moet van gans het vat (en niet sonder goe reden) al de pilasters sien van boven tot

beneden; ...al dees hoogschrienerkerij, waer van, dat ik wel wensch, dat uwe kerk waer vrij. ...ik heb het op den vloer, der voorkerk, wel te weten, die dient (ten agsten) ook met reden uytgesmeten... om so te seggen, geen kinders damberd voor eenen grondvloer leggen; dees voorkerk dient veel eer (om syn wyd oppenheyd) als wel de zyd'beuken, met merbelsteen beleyd, een merbel vloer moet hier een fraey desseyen uytwerken.

...en vlak onder den dom ook een schoon sterrewerk; ...ten eynde van elk beuk sien ik een vreemd outaer, die mij schynt g'ordonneert van Meester broddelaer; ...hier mé, verlaet ik nu het huijs des heer der heeren; al wat noch ontbreekt, sal ons den tijd noch leeren;...

Finis coronat opus sed

Nisi Dominus aedificaverit domum in Vanum

laboraverunt, qui aedificant eam. psalm 126.

Archief van de Sint-Baafskathedraal te Gent, Fonds van de St-Pietersabdij, XXVII, 71; Gabriel Celis, De gebouwen der Sint-Pietersabdij een bekeeldicht in 1777, in: B.G.O.G., Gent, 1919.

— 78 —

1779, 21 AUGUSTUS. — REKENING VAN MEESTER-STEENHOUWER N. PATERNOTTE.

Etat des marchandis livrées par moy nicolas paternotte.

Consistant 2 grands chapitiaux de opieds 4 1/2 pous caré, un pied de peseur pour le prit de... f. 92-0-0.

2 blauwe capiteelen voor onse nieuwe pilasters der ijsere baillie.

R.A.G., Fonds S.P.A., II reeks, nr 381.

— 79 —

1779, 21 AUGUSTUS. — BRIEF VAN J. PATERNOTTE OVER LEVERING VAN TWEE VAZEN.

Voor transport van twee blauwe capiteelen
voor de 2 nieuwe pilasters van onse ijsere baillie.

Monsieur,

Le Reverent reverent prela abbé de St. pier pret de gand aprest vous avoir et seurré des mes tres humble respect je vous envoyée les deux chapitiaux, les ayant bien receux je vous prie de peyer au porteur de cette matot la somme de soisante et troit florent pour satisfactions de sa voitur, vous obligeré celui qui et l'honneur d'etre votre soumins livrancié nicolas paternotte marchand d'espier et arquenne le 21 aoust 1779.

NP N jedit f. 63-0-0.

Vid: M. vandenhaute, hofmeester.

Je soussigné connoit d'avoir Receux la dite somme.
den 25 aoust 1779.

Joseph Paternotte.

Ibid., II reeks, nr. 381.

— 80 —

1779-1780. — DOM E. MALINGIE BESCHRIJFT DE SINT-PIETERS-
ADBIJ.

Rendrons nous à l'Eglise... cet edifice est d'une structure superbe. ...Il est fort surprenant qu'après bien des recherches on ignore l'architecte, qui en composa le plan,... Ce fut le grand abbe Schayeck qui en forma le projet... Il en fit selon toute apparence faire le plan à Rome par un des meilleurs architectes, par intermédiaire de son savant religieux, Cornelius a Maca, qui l'an 1626 restait à Rome (pp. 46-47).

Cette facade est decorée du bel ordre romain ou composé, le même qui regne dans l'interieur de l'Eglise,... la charmante coupole... est percé de huit croisées, et souplement decore des seize pilastres de l'ordre corinthien portés sur une haute base,...

La belle croisée qui couronne ce vaste Dome, est composé de vingt et deux pilâstres et de huit arcades dont les seize piliers renferment, autant de niches... (pp. 51-53) ...La tour n'est pas assés élevéé à proportion de l'Eglise, et elle n'a point les mêmes décorations du Dome... (le clocher... fut autrefois plus élevéé) ...la dome devoit être placé la ou est la tour et vice versa;... (p. 70)

E. Malingie, Le Livre des jours, Universiteitsbibliotheek Gent,
hs. B.G. 11201, D.I.

— 81 —

1782, 11 JULI. — WILLEM, HERTOG VAN CLOUCESTER, BEZOEKT
DE ST. PIETERS-ABDIJ.

Le 11 du mois de Juillet, Guillaume, Duc de Clocester frere aine du Roi d'Angleterre, son Epouse la duchesse de Waldgrave, leurs deux enfants, le lord Nalden etc, sont venu voir nôtre Eglise, la bibliotheque et le refectoire.

Plusieurs de nos religieux, entrautres Mr Cornelissens amateur de l'architecture, se sont empressés de les accompagner, et de leur faire observer tout, ce qu'il ij avoit de rare. Le Duc étoit fort affable, et s'entretient assé longtemps avec le dit mr Cornelissens sur l'architecture de nôtre Eglise, laquelle il admira beaucoup, mais il observa la plupart des defauts, dont il est fait mention ci-dessur fol. 82 et suivants.

E. Malingié, o.c., p. 160.

— 82 —

1796, 26 DECEMBER. — SCHATTING VAN DE AFSLUITING TUSSEN DE ABDIJKERK EN DE PAROCHIALE KERK.

Ce jour d'hui 6 nivose 5me Année.

Je soussigné Architecte et expert des batiments nationaux dans le Département de l'Escaut me suis transporte a l'Abbaye de St. pierre où j'ai estimé les grilles de fer et les pilastres en pierre de taille.

une grille avec le pilastre en pierre de taille estime	f. 60	
les 12 grilles avec leurs pilastres font ensemble		f. 720
les grilles dans l'Abbaye une grille avec le pilastre mentionné	f. 80	
les 12 grilles font ensemble		960
la porte de l'entrée de l'Abbaye estime a		190
la double porte dans l'abbaye		130

P. Devos architecte et expert.

Rijksarchief te Gent, Fonds Département de l'Escaut, nr 1224.

— 83 —

1803. — DE KOORAFSLUITING WORDT AFGEBROKEN.

.....

n° 4

Verkogt den kareel steenen van de kerke S^te pieters komende van de afgebrokene zyde mueren van den choor. Ten advenante van vyf guldens het duyst. Zoo volgt

	aen	
Solv. mynh. Bracke	— 1000	f. 5-0-0
Solv. bakker	— 2000	10-0-0
Solv. ryk gasthuys	— 3000	15-0-0
Solv. gabriel	— 500	2-10-0
Solv. demazuere	— 3500	17-10-0
Solv. mynh. Bracke	— 1000	5-0-0
Solv. w ^e Hebbelynck	— 5000	25-0-0
	16000	f. 80-0-0

Archief O.L. Vrouw-Sint-Pieterskerk te Gent, IV, D d'.

— 84 —

1810, 15 AUGUSTUS. — DE PROCESSIE GAAT VOOR HET EERST TERUG UIT IN DE GEWEZEN ST. PIETERSABDIJKERK.

Op O.L.V. hemelvaertdag, 15 Augusti 1810, deed men voor de eerste mael de processie in de beneden kerke der abdye van S. Pieters nevens Gend, die tot hier toe sedert circa een jaer tot een hoy magazyn gedient had; men had er tot 's nachts ten 2 uren aen gewrocht, om ze in staet te brengen, te kuyschen en te schueren.

J.F. de Laval, Verzaemeling van echte en andere stukken betrekkelyk de stad Gend, 1833, D.II, p. 52, Universiteitsbibliotheek te Gent, hs. nr G. 11515.

— 85 —

1811, MEI. — HET S. PIETERSPLEIN WORDT GENIVELLEERD EN SOMMIGE ABDIJGEBOUWEN AFGEBROKEN.

In de maend meye 1811 begonst men het pleyn te planeeren op St Pieters,... de vier trappen die aen de abdijkerke waeren, wierden afgebroken, en die plaats wierd verhoogt, zoodat men nu met een kleyn terdeken in de kerk gaet.

Den 1 Juny wierd het aengeplakt om by onderneming het quartier van den prelaet af te breken, alsmede de prostdye, gevangnisse, remissen etc., deze batimenten, naementlyk het prelaets quartier, waeren in eenen zeer bedrukten staet, al het lood, yzer, deuren, planceen en een groot deel der balken en ribben zelfs waeren uytgedaen; dit is zeer beschaedigt geweest over vijf a zes jaeren, als sieur Hysette daer eene ysere smelterye heeft opgereggt, want de eerste fransche decimale gewigten zijn daer gegoten. Den peerdemolen stond in de kamer tegen de kapelle daer Hunne Hoogheden logeerden; daer neffens in de groote eetzaele was het forneys geplaeetst.

J.F. de Laval, o.c., 1833, D.I., p. 31, Universiteitsbibliotheek te Gent, hs. nr. 11514.

— 86 —

1860, 9 DECEMBER. — GOEDKEURING VAN DE RAMING TOT HERSTELLING VAN DE KERK.

Buyten gewoone vergaeding van 9 December 1860 met toelating van Zijne Hoogweerdigheyd den Bisschop van Gent.

.....

Het bureel geeft kennis aen den Raed van de begrooting der dringende erstellingen te doen aen de kerk van O.L.V. op St' Pieters te Gent opge- maekt door den heer E.De Perre bouwmeester te Gent beloopende tot \$ 17.145,57. Den raed keurt de begrooting goed en besluyt om deze werken te doen eene hulp som van 8.000,00 te vraegen aen het stedelyk bestuer van Gent, 2° eene hulp som van 3.000,00 aen den provincialen raed van Oost-Vlaenderen, 3° 3.000,00 aen het Staets bestuer, 4° indien deze hulp sommen toegestaan worden zal de kerkfabriek zich door de verkooping van eenige boomen of by middel van leening de overblyvende som van 3.145,57 trachten te verschaffen.

.....
 Aug. Cools. past. van O.L.V. Kerk
 G. Crudde F. Vergauwen
 L.V. Delbecque J.J. Nelis
 Le Ch^r H. Bauwens
 D. De Troch

Archief O.L. Vrouw-Sint-Pieterskerk te Gent, IV D.C. 20, pp.219-222.

— 87 —

1872, 1 DECEMBER. — HERSTELLING AAN DE WESTGEVEL.

Zitting van den 1 December 1872.

Tegenwoordig de Heeren V.J. d'Hoop Pastor, Coemans Voorzitter, F. Breard en de Vos-Cotman

Ingevolge het bezoek der heeren leden der Comissie der gebouwen van Brussel, het bureel beslist eene stelling te doen maken aan den voorgevel der kerk om de noodzakelijke herstellingen beter te kunnen bestatigen.

Gedaan den 1 x^{ber} 1872.

F. Bréard V.J. d'Hoop. Past. B.M.V.
 C. Coemans
 De Vos-Cotman

*Ibid., Registre des délibérations du
 bureau des Marguilliers de l'Eglise N.D. St Pierre, p. 57.*

— 88 —

1875, 7 FEBRUARI. — BRIEF OVER HET HERSTELLEN VAN SCHIL- DERIJEN.

Zitting van 7 Februari 1875.

.....
 Het bureel, gezien den brief van het Stedelijk bestuur van 30 Januari II. nopens de herstelling der schilderijen, beslist de antwoord op denzelfen te

verschuiven, tot dat het advies gehoord hebben van den h. Becker, hersteller van schilderijen, wegens het verschil der bestekken der heeren Roegiers en Scheyrs.

Gedaan in zitting den 7 Februari 1875

V.J. d'Hoop. Past. B.M.V.

C. Coemans

F. Bréard

De Vos-Cotman

Ibid., p. 60.

— 89 —

1877, 22 JUNI. — HERSTELLINGEN AAN DE KERK WERDEN GOEDGEKEURD.

.....
De heer Voorzitter deelt mede aan het Bureel den brief van het Gemeente bestuurd in d^{to} 30 Mei ll. verwittigende het Kerkbestuur dat de werken van herstelling aan de kerk van 5 Aug. 1867 tot 31 x^{ber} 1874 door de Commissie van monumenten goedgekeurd zijn.

.....
De heer Voorzitter geeft noch te kennen dat er in de kerk eenen groote steen uit de Kornis is gevalle en dat er zoude kunnen gevaar bestaan op andere plaatsen. Het bureel besluit de kerk te doen nazien door eene bouwkundigen.

Gedaan in zitting den 22 Juni 1877.

V.J. d'Hoop. Past. B.M.V.

C. Coemans

De Vos-Cotman

Ibid., pp. 67-68.

— 90 —

1877, 4 JULI. — VERSLAG OVER DE BOUWVALLIGHEID VAN DE INWENDIGE KROONLIJST.

.....
Het bureel gezien het verslag op zijn verzoek opgemaakt door den Heer B. Lion, bouwkundigen ter Stede, nopens het afvallen van een deel der inwendige kornis der kerk van O.L.V., besluit: gezegd verslag aan de bevoegde overheden te zenden op dat er onmiddellijk zoude overgegaan worden tot het nauwkeurig onderzoek van geheel het inwendig der kerk en de noodige maatregelen tot het voorkomen van ongevallen genomen worden.

.....
Ibid., p. 70.

— 91 —

1878, 23 MAART. — AANBESTEDING VAN GROTE HERSTELLINGSWERKEN.

Zijn tegenwoordig de Heeren d'Hoop, pastor, Coemans Voorzitter en de Vos-Cotman, tesorier.

Ingevolge den brief van den Heer minister van Justitie in dato van

Zijn aan het bureel der kerkmeesters de volgende soumission toege-
worden voor het aannemen op bordereel van prijzen der groote herstel-
lingswerken der kerk bepaald in het bestek n° 2, goedgekeurd door de
bestendige deputatie en beloopende tot de som van fr. 69.300,00

1° van den heer Van Vaerenbergh voor de som van fr. 71.095,77

2° van den heer H. Brander voor de som van fr. 73.065,77

3° van den heer F. Steurbaut voor de som van fr. 69.369,79

4° van den heer L. Elewaut voor de som van fr. 72.333,89

Welke soumissionen aan den Heer minister zullen overgemaakt worden

.....

Gedaan in zitting den 23 maart 1878.

C. Coemans

V.J. d'Hoop. Past. B.M.V.

De Vos-Cotman

Ibid., p. 72.

— 92 —

1881, 5 JUNI. — BRIEF OVER DE HERSTELLINGSWERKEN AAN DE KERK.

.....

Het bureel gezien den brief van Mr den architect De Perre Montigny
aan den kerkraad bij het zenden van de hem gevraagde plans en bestek
van de inwendige herstelling der kerk, besluit eene copy van gemelden brief
te voegen bij het zenden der plans enz. aan den Gemeenteraad, voor doel
hebbende het bekomen der toelating van aanbesteding voor de uitwendige
herstellingswerken.

Gedaan in zitting den 5 Juni 1881.

De Vos-Cotman

H. Kerwijn

E.D. Imschoot

V.J. d'Hoop. past. O.L.V.

Ibid., p. 78.

1881, 12 JUNI. — MACTHIGING TOT AANBESTEDING VAN DE UITWENDIGE HERSTELLINGSWERKEN.

Tegenwoordig de Heeren d'Hoop Pastor, Kervijn Voorzitter, Imschoot en De Vos-Cotman trésorier.

Het Bureel gezien den brief van het Gemeente bestuur in dato van 11sten ct. n° 1398 litt W² en de brieven van den Heer Minister van Justitie van 20 mei en 7 Juni ll. als ook dien van den Heer Gouverneur van het gemeente bestuur van 9 Juni. De Kerkfabriek bemachtigende over te gaan tot de openbare aanbesteding der herstellingswerken aan het uitwendig der kerk waarvan het bestek belooft tot de som van 69.300 fr. besluit dat de aanbesteding zal plaats hebben op Maandag 4 Juli aanstaande, ten 4 ure namiddag in de Archievenzaal achter de Kerk, met geslotene briefkens en belast M^r den Tresorier met de noodige aankondigingen te doen aanplakken en in de dagbladen te doen zetten.

Gedaan in zitting den 12 Juni 1881.

De Vos-Cotman
E.D. Imschoot

V.J. d'Hoop. Past. O.L.V.
H. Kervyn

Ibid., p. 79.

1881, 24 OKTOBER. — PLAATSEN VAN EEN KRUIS OP HET TYMPAAN VAN DE WESTGEVEL.

.....
Het Bureel gezien de brieven van den heer Van Varenbergh, ondernemer der werken, van 1^{rsten}, 15 en huidigen 24ste dezer maand;

Gezien de voltooiing van den Voorgevel (Fronton) der kerk, en name-lijk van het beeldhouwwerk, verbeeldende benevens de Wapenschild der Abdij van St Pieters de Hoop en de Leifde, vereischt dat er boven een Kruis geplaatst worde, afbeeldsel van het Geloof.

Gezien dat de stellingen, in het kort moeten afgebroken worden, en het voordeel is vandezelve nu gebruik te maken, om gemeld kruis te plaatsen;

bemachtigd bij deze den heer Van Varenbergh het gezeid kruis te doen vervaardigen en plaatsen, en belast den Heer Sekretaris, gemelden heer annemer schriftelijk dit besluit mede te deelen (wel te verstaan dat dit kruis zal uitgevoerd worden volgens aangenomen plan en aan den prijs van bordereel van zijne aanneming op de onvoorziene kosten van het bestek)

Gedaan in zitting den 24 October 1881.

De Vos-Cotman

E.D. Imschoot

V.J. d'Hoop Past. O.L.V.
H. Kervyn

Ibid., p. 80.

— 95 —

1882, 17 FEBRUARI. — HERSTELINGSWERKEN AAN DE INWEN-
DIGE KROONLIJST.

Présents Messieurs d'Hoop curé, Kervyn Président, De Vos-Cotman.
Messieurs l'architecte De Perre et l'entrepreneur Van Varenbergh, assistent
à la séance.

Le Bureau est réuni pour délibérer sur le mode d'exécution des travaux
à faire à la grande corniche en pierre blanche et aux corniches en pierre
bleue.

Approuve la convention (annexe A) intervenue entre l'architecte M^r De
Perre Montigny et l'entrepreneur Mr Van Varenbergh pour l'exécution des
dits travaux et le prix stipulé.

Fait en séance le 17 février 1882.

De Vos-Cotman

V.J. d'Hoop curé de N.D.
H. Kervyn

Ibid., p. 82.

— 96 —

1883, 14 SEPTEMBER. — OPNIEUW BOUWEN VAN HET
ZIJPORTAAL.

.....
Le Bureau ayant examiné le nouveau devis de M^r l'architecte De Perre,
pour la reconstruction du porche latéral de l'église, l'approuve et décide
de l'envoyer avec le plan aux autorités compétentes pour approbation, et
autorisation de mettre les travaux en adjudication.

Il prend également connaissance de la lettre du conseil échevinal en date
du 10 courant, par laquelle est notifié à la Fabrique l'autorisation de la
députation permanente en date du 31 août c^t., de conclure l'emprunt de
fr. 88.000,00; il décide d'écrire à la ville pour réclamer quelques pièces
manquantes.

.....
Ibid., p. 86.

— 97 —

1884, 27 JUNI. — HERSTELLINGSWERKEN AAN T' INWENDIGE
VAN DE KERK.

Le Bureau, vu la lettre de l'administration communale en date du 9 Juin
c^t n° 1393 litt. J/2 par laquelle Monsieur le Gouverneur demande à la
Fabrique un nouveau devis se rapportant exclusivement à la restauration

intérieure de l'église; ainsique une délibération en triple expédition du Conseil, indiquant avec précision les ressources à affectuer à cette dépense etc. charge Monsieur l'architecte de Perre Montigny, après avoir pris l'avis de Messieurs les architectes de la Province et de la Ville, de dresser un nouveau devis complet des restaurations à faire à l'intérieur de l'église. Monsieur de Perre est prié de s'entendre également d'une manière officieuse avec M^r l'Ingénieur Pauli.

Fait en séance le 7 Juin 1884

De Vos-Cotman
E.D. Imschoot

H. Kervyn
V.J. d'Hoop curé

Ibid., p. 89.

— 98 —

1884, 18 JULI. — TOELATING TOT HET OPNIEUW BOUWEN VAN DE ZIJINGANG VAN DE KERK.

Séance du 18 Juillet 1884.

Presentes

Le Bureau, vu l'expédition de l'arrêté Royal du 16 Juin d^r autorisant la reconstruction du porche latéral de l'église, transmise par lettre de la ville du 11 Juillet n° 1144 litt Z², décide que l'adjudication publique des travaux aura lieu le Vendredi 8 aout prochaine à 4 heures de relevée au local des archives, et charge m^r le Trésorier de faire les diligences nécessaires a cet égard.

De Vos-Cotman

E.D. Imschoot

V.J. d'Hoop curé
H. Kervyn

Ibid., p. 89.

— 99 —

1888, 17 AUGUSTUS. — AANBESTEDING VAN DE ROLLENDE STEIGER.

Séance du 17 Août 1888

Le Bureau des marguilliers, dûment autorisé à cet effet par le conseil de fabrique dans sa séance du 3 Août courant, c'est réuni pour procéder à l'adjudication publique d'un échafaudage roulant à construire dans l'église de N.D. St Pierre, pour la restauration intérieure de l'édifice, autorisé par la Dép. Perm. dans sa séance du 6 Juillet d^a.

Sont présent M.M. d'Hoop, curé, de Kemmeter secrétaire et Helleputte, trésorier.

Le Bureau, après lecture faite des conditions du Cahier des Charges, procède à l'ouverture des bulletins de soumissions:

Trois soumissionnaires se sont présentés:

1° — De sieur De Vos-Dubois, à Gentbrugge pour la somme de fr. 2.839,00

Cautions M.M. Van der poorter et De Wulf à Gentbrugge

2° — Le sieur Dobbelaere Théophile faubourg de la Colline 1. fr. 2.790,00

Cautions: M.M. Nottebaert B, et Vereecke Jean.

3° — Le sieur Van Hoecke Peeters, Boulev. du béguinage 20. fr. 2.717,09

Cautions: M.M. Van Hoecke Edgard et De Bondt. Ch.

Le sieur Van Hoecke étant le plus bas soumissionnaire est déclaré adjudicataire, sauf l'approbation des autorités compétentes, et déclare accepter les travaux à exécuter d'après les plan et cahier de charges, pour la somme de *deux mille sept cent dix sept francs neuf centimes*.

Ce dont Procès-verbal a été dressé, signé, conjointement avec les membres du Bureau; par l'entrepreneur et ses cautions, pour être soumis sans délai, avec les pièces à l'appui, à l'approbation des autorités compétentes.

Fait et séance le 17 août 1888.

H. Kervyn

Ad. de Kemmeter.

Ibid., pp. 98-98.

V.J. d'Hoop Past. B.M.V.

A. Helleputte

— 100 —

1890, 12 DECEMBER. — INWENDIGE HERSTELLINGSWERKEN AAN DE KERK.

Séance du 12 Decembre 1890

Sont présents M.M. le curé, Bocqué et Helleputte. M^r l'architecte De Perre Montigny assiste à la séance.

Le Bureau, vu la dépeche de M^r le ministre de la Justice en date du 2 de ce mois, autorisant la fabrique à faire en régie l'exécution d'une partie des restaurations intérieures dans la travée gauche de l'église, charge M^r l'architecte de Perre de s'entendre avec le sieur François De Meyer, entrepreneur, chaussée de Zwijnaerde, pour commencer les travaux le plus tôt possible

Gand le 12 x^{bre} 1890

E.L. Bocqué

V.J. d'Hoop curé de N.D.

A. Helleputte

Ibid., p. 104.

1893, 10 FEBRUARI. — HERSTELLINGSWERKEN AAN 'T INWEN-
DIGE VAN DE KERK.

Séance du 10 Février 1893

Présents M.M^{rs} d'Hoop curé, Le Fevre de ten Hove, Bocqué, Helle-
putte. M^r l'architecte De Perre assiste à la séance.

Le Bureau prend connaissance de la lettre de l'administration Commu-
nale, en date du 4 de ce mois, 1er Bur. G^s. par laquelle elle informe la
fabrique d'Eglise, que M^r le Ministre de la Justice s'est engagé à intervenir
sur les fonds de son département dans les dépenser pour la restauration
interieure de l'église, pour la même somme que celle accordée par la
Province.

Le Bureau, vu l'approbation par la députation permanente du proces-
verbal d'adjudication des dits travaux décide d'écrire à Mr Mortier, entre-
preneur pour lui faire connaitre la date du commencement des travaux
et les mesures qu'il coira à prendre pour sauvegarder le service régulier
des offices de l'église et la conservation des meubles, etc.

Fait en séance le dix fevrier 1893.

A. Helleputte

V.J. d'Hoop curé de N.D.

Leon Le Fevre de ten Hove

E.L. Bocqué

Ibid., pp. 109-110.

1894, 4 MAART. — VERZOEK TOT VERVREEMDING VAN KAPI-
TALEN TOT RESTAURATIE VAN DE KERK.

Séance du 1er Dimanche de Mars.

.....
3° Le conseil, vu la lettre de Monsieur le Gouverneur de la Province en
date du 10 Février d^r. 1° Div. n° 48403.

Vu ses délibérations du 19 avril 1891 et du 21 août 1892, Decide de
demander aux autorites compétentes l'autorisation d'aliener les capitaux
suivants:

.....
4° 6560,85 2 1/2 % inscrits au Grand livre le 21 avril 1875, n° 813,
ensemble fr. 29.160,85 dont le produit doit etre affecté à la quote part
de l'église dans les travaux de restauration et au remboursement de l'em-
prunt de 2600 fr. Contracté pour le payement les travaux du transept;
(séance du 3 Juin 1891)

Les capitaux susdits sont libres de toute charge, par suite de l'extinction
de la fondation Maelcamp de Balsberge.

.....

Archief O.L.V. Kerk te Gent-St Pieters, Zittingen Kerkfabriek, 1894-1943, p. 3; 1896, p. 15.

— 103 —

1894, 14 DECEMBER. — HERSTELLINGSWERKEN AAN 'T INWEN-
DIGE VAN DE KERK.

Séance du 14 se^{bre} 1894

Présents M.M. d'Hoop, curé, Le Fevre de ten Hove Prés. Bocqué secrétaire et Helleputte, trésorier. Mr Mortier entrepreneur assiste à la séance

M^r l'entrepreneur informe le Bureau que les travaux du chœur sont en voie d'achèvement: Le Bureau prenant en considération que l'horloge placé au fond du chœur, au dessus du maitre-autel dépare l'architecture de l'église, décide de lui donner une autre place.

Les consoles polychromées, en platre destinées à supporter des statues, seront également enlevées et remplacées par des consoles en pierre dans le style du monument.

Mr Mortier fait remarquer que le pilastre a l'entrée du chœur a droite, dans lequel se trouvait anciennement l'escalier du Jubé ne présente pas la solidité nécessaire et propose de combler entièrement le vide laissé par le dit escalier pour renforcer le pilastre. Cette proposition est adoptée.

L'entrepreneur s'engage à faire les travaux du chœur pour la fin de mars prochain, avant la première communion des enfants, soit le Dimanche de la Passion.

Fait en séance le 14 Decembre 1894.

Leon Le Fevredeten Hove

V.J. d'Hoop, curé de N.D.
A. Helleputte

Ibid., Zittingen der Kerkfabriek, 1831-1862, pp. 116-117.

— 104 —

1895, 7 APRIL. — DE KERKRAAD VERZOEKT DE HOGERE OVER-
HEID OM BIJ TE DRAGEN TOT DE BEVLOERING VAN DE BE-
NEDENKERK.

.....
5° Enfin, le conseil décide d'envoyer à Monsieur le Ministre de la Justice, à M^r le Gouverneur de la Province et à l'administration Communale une lettre pour les prier d'intervenir dans la dépense d'un nouveau dallage pour la basse - église, dont le cout a été fixée par M^r l'architecte de Perre à la somme de 17.000 francs.

La quote part de l'église sera couverte par une souscription parmi les paroissiens et bienfaiteurs de l'église.

.....

Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1894-1943, p. 11.

— 105 —

1895, 7 SEPTEMBER. — BESLUIT TOT HET VERKOOPEN VAN STEIGERS.

Séance du 7 septembre
1895

Le Bureau, vu la lettre de l'administration communale en date du 27 Juillet d' / Bur. 11^s n. / rappelée le 2 7bre dr; meme émurgement, décide de faire proceder sans délai à la cente des bois restants de l'échafaudage par ministre de M^r l'huissier Simoens.

Fait en séance le 27bre 1895.

V.J. d'Hoop curé de N.D.
Verschuieren

Leon Le Feure de ten Hove

Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1831-1862, p. 118.

— 106 —

1895, 27 SEPTEMBER. — VERKOOP VAN STEIGERS.

Séance du 27 septembre
1895

Le Bureau, vu le résultat de la vente des bois de l'échafaudage faite le 17 de ce mois, par ministere de l'huissier Simons, dont le produit s'élève à la somme (frais deduits) de fr. 534,47. décide d'en avertir immédiatement l'adm. communale.

Fait en séance le 27 Sept. 1895.

V.J. d'Hoop, curé de N.D.
Leon Le Fevre de ten Hove

Verschuieren

Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1831-1862, p. 118.

— 107 —

1896, 5 JANUARI. — VERZOEK OM DE STEIGERS VAN DE NOORDTRANSEPT TE MOGEN VERKOPEN.

Séance du 1er Dimanche de Janvier 1896.

Le conseil c'est reuni d'après l'art. X du décret du 30 x^{bre} 1809.

Vu la demande de M^r le Gouverneur transmise au conseil par lettre de l'administration communale en date du 22 novembre 1895 1° Bur. ind. n. 3 n 2111, le conseil décide de demander l'autorisation de vendre ce qui reste des échafaudages ayant servi pour la restauration du transpet Sepentrional. Il est à noter que la plus grande partie de cet échafaudage a servi pour la restauration de l'église, et que les instances de la ville, la fabrique

s'est crue autorisée a en effectuer la vente, qui a eu lieu par ministère de l'huissier F. Simons le 17 Septembre 1895, et a produit net la somme de fr. 534,47, dont un cinquième soit fr. 106,89 a été payé à la ville, d'après la stipulation délibérée en séance du conseil communal le 14 mars 1888.

Fait en séance le 5 Janvier 1896

Leon Le Fevre de ten Hove

Verschueren

A. Fiers

F.J. d'Hoop curé de N.D.

M^{te} de Beaudignies

Paul d'Hoop

De Brabandere

Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1894-1943, p. 14.

— 108 —

1897, 3 OKTOBER. — ARCHITECT H. VAERWYCK ONTWIERP EEN NIEUWPLAN VOOR DE BEVLOERING VAN DE BENEDENKERK.

.....
Vu la non acceptation par la Commission R. des mon^{ts} du plan de dallage de la partier basse de l'église dressé par feu M^r l'architecte de Perre-Montigny.

Vu le nouveau plan dresé par Monsieur l'architecte Van Waerwyck, ainsi que le devis et cahier des charges, s'y référant.

Décide : le plan, devis et cahier de charges sus dits sont approuvés et seront envoyés aux autorités compétentes.

2^b Monsieur H. Vaerwyck est nommé architecte de l'église en remplacement de feu Monsieur de Perre-Montigny.

Fait en séance le 3 Octobre 1897.

F.J. d'Hoop curé

Stefan Vergauwen

Cortvriendt

L. Cloquet

Aug. Hooreman

A. Fiers

Verschueren

Paul d'Hoop

Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1894-1943, p. 23, cfr. 1919, p. 105.

— 109 —

1919, 19 MEI. — GROTE HERSTELLING VAN DE DAKEN.

Après avoir pris connaissance du rapport de l'acceptation définitive du renouvellement de la toiture de l'église et des travaux supplémentaires, signé par M. Ms Vande Vyvere, marguiller, Vaerwyck, M., architecte de

l'église, Todt, F., surveillant, et caution et exécuteur des travaux.

Vu que la dépense totale de ces travaux avec les honoraires de l'architecte, le salaire du surveillant et les frais d'adjudication montent à la somme de 85.626,35 fr.

Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1894-1943, p. 106.

— 110 —

1920, 4 APRIL. — BEVLOERING VAN DE BENEDENKERK.

.....
Voyez la séance extraordinaire du 18 Mai 1919.

Après avoir obtenu l'autorisation des autorités compétentes de renouveler le dallage, la fabrique d'église s'est adressé, pour exécution des travaux, à trois firmes venues: 1° à la marbrerie Nic. Sceauflaire de Gand, dont le devis monte à 80.000 fr., - 2° à la société An. de Merbes le Château, Rue de la loi, Bruxelles; le devis monte à 51.000 fr.; enfin 3° la firme Defaiffe, frères de Mazy (Belgique); le devis, tous frais compris, est de 39.750 fr. Cette dernière a eu la préférence.

.....
Dans son rapport à la Province au sujet du dallage Mr Mortier, architecte Provincial, a fait ressortir la nécessité absolue de renouveler les marches complètement usées de la façade principale.

En conséquence le conseil de fabrique décide à l'unanimité de ses membres de faire ce travail complémentaire, dont les frais seront supportés par les dons particuliers.

Ce travail sera exécuté par Monsieur Bruxelman, Ledeborg, pour la somme globale de 5.350 fr., les anciennes marches restant acquises à l'entrepreneur.

Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1894-1943, p. 113.

— 111 —

1920, 4 JULI. — AANBRENGEN KOPEREN PLAAT IN DE ROZET VAN DE NIEUWE BEVLOERING.

.....
Een kopere plaat, in het cinter der rozet, zou den nieuwen vloer verheffen en voltrekken. Daarom beslist de Raad met eenparige stemmen dit werk te laten uitvoeren. De onkosten, die tot 500 fr. beloopten, zullen door giften van milde parochianen gedekt worden.

Onder de plaat ligt een brief, in looden kistje gesloten, met den naam

van den Zeer Eerw. Heer Pastoor De Steur en den naam der H.H. Kerkmeesters.

Gedaan in zitting van 4 Juli 1920.

Kan. Rich. De Steur, pastoor

A. Coemans

G. de Stoop A. Ocket

Art. Haye

M. Van de Vyvere

Is. de Jonckheere

J. Piens

Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1894-1943, p. 114.

— 112 —

1925, 4 OKTOBER. — KAPPEN VAN EEN DEUR TOEGANG VERLEENEND TOT DE NOORDPAND RECHT OVER HET SANCTORUM.

.....
Tusschen de stedelijke en Militaire overheid eene overeenkomst gesloten zijnde, waarbij de Pand der oude abdij van St Pieters met den omliggenden gang, mits zekere voorwaarden, in het bezit van de stad gesteld wordt, stelt het Stadsbestuur aan de Kerkfabriek voor, volgens gegeven plan, in den muur van de Kerk eene deur te kappen langs waar toegang naar den Pand zou gegeven worden.

De Kerkraad in zitting van 4 October heeft eenparig toegestemd dit voorstel in te willigen, op voorwaarde dat de Stad al de onkosten van die veranderingen drage.

De kerkfabriek vraagt meteen aan de stedelijke overheid zicht in betrekking te willen stellen met de Koninklijke Commissie van monumenten om de goedkeuring van dit ontwerp te bekomen.

.....
Ibid., Zittingen Kerkfabriek, 1894-1943, p. 141.

ARCHITECTUURTERMINOLOGIE

- AP SIS** : overwelfde halfcirkelvormige koornis, vooral aan de basilieken en voorname kerken.
- ARKELTORETJE** : uitgekraagd torentje, veelal op de hoeken van een versterkt gebouw.
- ATRIUM** : middenhof van de oudchristelijke basiliek, omgeven met zuilengalerijen soms voorzien van een verdieping.
- ATTIEK** : lage verdieping met kleine vensters boven de kroonlijst van een gebouw, in de Renaissance ook in de vorm van een borstwering en soms met bekronende siervazen of andere motieven met het doel het dak aan het oog te onttrekken.
- BALUSTER** : doorgaans ronde of kandelabervormige spijl van een hekwerk.
- BASEMENT** : voetstuk waarop de schacht van de pijler, zuil of de pilaster rust.
- BASILIEK** : kerk met zijbeuken en een middenbeuk hoger dan deze.
- BLINDNIS** : zeer ondiepe nis zonder venster.
- BOVENLICHT** : venster in de bovenlangsmuren van een basilikale kerk, ook raam boven een deur.
- COMPOSITIE ORDE** : vermenging van de Corintische met de Ionische orde.
- CORDON** : meestal uitspringende, horizontale geprofileerde lijst.
- DAK** : lessenaardak : bestaande uit één hellend dakschid.
ruiter : doorgaans houten torentje op de nok van het dak.
- DEAMBULATORIUM** (kooromgang) : zijbeuken van het koor er rond lopend.
- ENTABLEMENT** (hoofdgestel) : omlijsting van deur of raam ; het geheel van architraaf, fries en kroonlijst.
- ERKER** : uitbouw van een gevel, hoekig of rond.
- FRONTON** : bekroning van een gevel, venster of ingang naar klassieke trant door een strak, gebroken, driehoekig of segmentvormig lichaam. Het is een Renaissance-motief dat dikwijls de gotische wimbergen zal vervangen.
- GELEDING** : op elkaar volgende en door inspringsing of door afwisseling van ordonnantie gemarkeerde leden van een gebouw of onderdeel hiervan.
- GEVELVELD** (timpaan) : vlak besloten tussen de bovendorpel en de ontlastingsboog.
- GORDELBOOG** (moerboog) : bogen die traveeën scheiden.
- GRAATGEWELF** : snijding van de gewelfkappen volgens een graat.
- HOGEL** : gotisch beeldhouwd ornament in de vorm van een omgekruld blad.
- KRUISBLOEM** : kruisvormig element uitbottend in een viertal hogelachtige bladvormen, gebruikt o.m. als bekroning van pinakels.
- KRUISRIBGEWELF** : gewelf algemeen bestaande uit vier gewelfkappen ondersteund met doorgaans geprofileerde ribben.
- KRYPT** : onderaardse kapel doorgaans onder het hoogkoor in oude kerken.
- LATAARN** : bekronend motief, meest in de vorm van een tempeltje, met koepeldakje bedekt de bekroning op een grote koepel.
- LISENE** : vooruitstekende pilastervormige muurstrepen, die van een gemeenschappelijke sokkel uitgaan en tot dicht onder het dak reiken.
- MAASWERK** : maaswerkachtige versiering in gotische hoogvelden.
- MUURDAM** : smal stuk muur vooral tussen venster-en deuropeningen.
- NARTEX** : voorhal, portaal inzonderheid van een oude kerk.
- NEUT** (volute) : spiraalvormige versiering van Ionische en Corintische kapitelen ook aan de uiteinden van consoles en als klauwstukken tegen geveltoppen geplaatst.
- ORDE** : klassieke bouwtrant met als wezenlijk element de zuil ; hoofdzakelijk de Dorische, Ionische en Corintische orde.

- ORDONNANTIE** : in het bijzonder de verhouding in de compositie van een bouwwerk, een gevel of een muuropstand.
- PENDENTIEF** : gewelfzwik, hoekzwik, sferische driehoek, die vooral gebruikt is als overgangslid ter verklimming van een vier- of van een veelhoekige grondslag naar de cirkelronde van een koepelgewelf.
- PIJLER** : meestal rechthoekige, langwerpige steunpaal.
- PILASTER** : licht uitspringend rechthoekig pijlervlak met basement en kapiteel.
- PINAKEL (fiaal)** : spits gotisch torentje ter bekroning van balustrade, geveltoppen, steunberen, enz.
- POST** : paal, stijl van een raam, gewoonlijk de rechtopstaande zijkant.
- ROLLIJST** : lijst bestaande uit alternerende korte rollen.
- STEEKKAP** : klein dakgedeelte, loodrecht staand op het grote dak, waarin het als het ware gestoken is.
- STEUNBEER (Z. Ndl. Freit)** : schoor- of schraakpijler, massieve plaatselijke verzwaring van muurwerk teneinde dit te versterken, doorgaans meermalen versneden.
- TONGEWELF** : gewelf waarvan de dwarsdoorsnede een halve cirkel of ellips is.
- TRANSEPT** : dwarsschip van een kerk.
- TRAVEE** : de vakken, waarin het grondplan verdeeld worden ; vlak van een wand dat door de indeling daarvan als een eenheid kan beschouwd worden.
- TRIBUNE** : galerij in een kerk o.m. boven de zijbeuken.
- TRIFORIUM** : dienstgang in een kerk rondom het ruim boven de zuilen en in de dikte van de muur.
- VIERING** : vierkante ruimte tussen de intersectie van de middenbeuk en de kruisbeuk van een kerk.
- ZUIL** : meestal cilindervormige, langwerpige steunpaal.
- ZWIK** : elk der hoekstukken tussen een boog en de rechthoekige omlijsting waarin deze gevat is.